№ 202 ՇԱԲԱԹ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

1914

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱԲԱԹ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ № 202

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 7 ... ամսականը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ.

Առանձին համարները ՄԱՍՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Խմբ. Հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ», Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

[illegible]

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Соломоновская ул., № 21.
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւնների համար տողին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

1914 թւի ... բաժանորդները, որոնք առ 1-ին յունվարի 1915 թ. լրիվ վճարած կըլինեն բաժանորդագինը 10 րուբլին, ԶՐԻԱԲԱՐ կը ստանան հետևեալ 2 գրքերից մէկն ու մէկը. «ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 1865—1871 Թ.», «ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ» վէպերը:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲ.

[illegible]

ԿԸ ԹՈՂՆՎԻ ԱՆՎՃԱՐ.

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

սեփական շէնքում մէջ

վիրաւոր զինւորների համար բացած

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՅԻՍՈՒՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼՈՎ

խոնարհաբար խնդրում է բոլոր սրտացաւ անձանց արձագանք տալ այդ բարի գործին և օգնել խորհրդին նուիրաբերութիւններով դրամով, սպիտակեղէնով, կահ-կարասիքով և մթերքներով:

Խորհուրդը սրա հետ միասին խնդրում է այն անձանց, որոնք կը ցանկանան ծառայել հիւանդանոցում գթութեան քրոջ, հիւանդապահի և այլ պաշտօններով, բարեհաճել գալ Ընկ. գրասենեակը գրվելու համար (Абасъ-Абадская пл. № 7, с. д.).

(ա. օ.) տп. 851. 6—5

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 14-ԻՆ, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 8-ԻՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

Թոյլտուութեամբ կայանալու է

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ներկայութեամբ Ընկերութեան գաւառական ճիւղերի և այլ կուլտուրական հասարակական հիմնարկութեան ներկայացուցիչների խորհրդակցելու՝ թէ ինչ ձևով և ձեռնարկութիւններով պէտք է մասնակցել վիրաւորված զինւորների օգնութեան գործում և պատերազմ գնացած պահեստի զինւորների ընտանիքների նիւթական ապահովութեան խնդրում:

(Հ.Վ.) տп. 864. 3—2

ЕЖЕДНЕВНАЯ ГАЗЕТА

КАВКАЗСКОЕ СЛОВО

Редакція и контора—Тифлисъ, Барятинская 6.

		1 мѣс.	3 мѣс.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА	Для городскихъ подписчиковъ	80 к.	2 р. — к.
	„ иногороднихъ „	1 р — к.	2 р. 50 к.

ОТДѢЛЬНЫЕ НОМЕРА 5 КОП.

Подписавшіеся въ теченіе сентября до конца года получаютъ газету до 1 октября

БЕЗПЛАТНО.

Пріемъ подписки и объявленій ежедневно, кромѣ воскресныхъ и праздничныхъ дней, отъ 10 ч. до 2 ч. дня и отъ 5 ч. до 7 ч. веч.

Первый номеръ выйдетъ во вторникъ 16 сентября.

тп. 869. 2—1

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ

ԵՂԲ. ՏԱՐՆՈՊՈԼ

ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ

Արժանացած մեծ պարգևի: Վաճառվում են ՌՈՒՍԱՑ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ բոլոր յայտնի քաղաքներում:

Ֆաբրիկային խակական գներով:

Պահեստում միշտ կարելի է ձեռք բերել մեծ քանակութեամբ բազմատեսակ պաստառներ վերջին ոճի, ինչպէս էժանագիններ, նոյնպէս և թանգարժէքներ: Բոլորակէս լրիւ չափն է $11^{1}/_{4}$ արշ. երկար.:

Նմուշներ ուղարկվում են 2 Ր Ի և օտար քաղաքներում:

Բաժանմունքը Թիֆլիսում.

Обои фабрики Бр. Тарнополь. Отдѣленіе въ Тифлисѣ. Голов. пр., № 21. Тел. № 3—55.

(Ն. շ.) тп. 309. 50—44

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. ԿԵՕՆՃԵԱՆ

վերադառնալով վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը. պլոմբ, արհեստական ատամներ, ատամի հեռացումը առանց ցաւի:

Ընդունելութիւնը ամենայն օր.

Առաւ. 9—2 ժ.

Երեկ. 4—7 ժ.

Կիրակի օրերը 10—12.

Վերմոնտովսկայա փողոց № 1. մուտքը Նրբափողոցից:

тп. (ա. օ.) 804. 0—14

ԱՐԹՆԱՑՈՒՄԸ ԳԱԼԻՍ Է

Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին խոր վիշտ էր պատճառում այն հանգամանքը, որ գերմանական զօրքերի կատարած գազանութիւնները և վանդալականութիւնները գեղարուեստի կոթողների վերաբերմամբ ոչ միայն չեն դատապարտվում գերմանական ազգի առաջաւոր և լուսաւոր խաւերի ներկայացուցիչների կողմից, այլ և արժանանում են գովասանքի և խրախուսանքի:

Բայց մանաւանդ վիշտ էր պատճառում այն հանգամանքը, որ քաղաքական այն կուսակցութիւնը, որ ըստ իր աշխարհահայեացքի և ուղղութեան ու հաւատոյ հանգանակի պէտք է անպայման դատապարտէր այդ գազանութիւնները և վանդալականութիւնը, այն է սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութիւնը, նոյնպէս արդարացնում է Վիլհելմի ոճրագործ արարքները, և ոչ միայն չէ դատապարտում նրա յանցաւոր քաղաքականութիւնը, այլ և մի տեսակ սրտառուչ բարեկամութիւն, modus vivendi է սահմանում իր և կառավարութեան միջև:

Եւ այդ է պատճառ, որ ռուսական մամուլի օրգաններում երևացին շատ խիստ յօդուածներ գերմանական սօցիալ-դեմօկրատների դէմ և շատերը միաբերան աղաղակեցին՝ «դուք թաղեցիք Մարկսին և Բէբէլին»:

Ճիշդ է, եղան ձայներ, զգուշացնող, թէ գերմանական սօցիալ-դեմօկրատիան իբրև կուսակցութիւն հանդէս չէ եկել պաշտօնապէս և պաշտօնապէս չէ ցոյց տուել համամտութիւն գերմանական զօրքերի և իւնկէրների կատարած գազանութիւններին և վանդալականութիւններին, այլ համամտութիւն ցոյց տուողները և ջատագովները անհատներ են, բայց և այնպէս այդ հանգամանքն էլ, որ սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան մէջ կարող են լինել անհատներ այդ ուղղութեամբ, մեծ ցաւ էր պատճառում, որովհետև խնդիրը ոչ միայն գործնական այժմէական բնաւորութիւն ունի, այլ և սկզբունքային տեսակէտից խիստ նշանակալից է և կարևոր:

Եւ ճշմարիտ, եթէ մի կուսակցութիւն շարունակ քարոզում է, թէ նրա համար խորթ են ազգայնական-շովինիստ նեղ ձգտումները, թէ նա համամարդկային է և նուիրված է միայն ընդհանուր մարդկութեան բարօրութեան շահերին, թէ հակառակ է միլիտարիզմին, պատերազմին և զինուորականների կոպիտ ույժին, բայց երբ գալիս է ժամը գործով ցոյց տալու իր քարոզած սկզբունքները, նա հակառակն է գործում, ուրեմն կարելի է հաւատ ընծայել և հալած իւղի տեղ ընդունել նրա քարոզները:

Տոսկալի պէտք է լինէր մարդկութեան ապագան, եթէ, արդարև, ամենավեհ մտքեր և գաղափարներ քարոզողները իրականութեան, գործնականի մէջ երևային թզուկներ, գաճաճներ և բռնեգատներ:

Սակայն այժմ պարզվում է, որ սօցիալ-դեմօկրատիայի մասին կազմված այդ աննպաստ կարծիքը վաղաժամ է եղել: Մայրաքաղաքի թերթերի վերջին համարներում տպված են տեղեկութիւններ, որոնցից երևում է, որ գերմանական սօց.-դեմօկրատիայի պաշտօնական օրգան «Vorwärts»-ը խիստ քննադատական յօդուածներ է գետեղել գերմանական կառավարութեան հասցէին, իբրև համաեւրոպական չարիքի սկզբնական աղբիւրի, և յայտնի համարձակ հանդէս է եկել իր հայրենակիցների բարբարոսութեան դէմ: Տեղեկութիւնները հաղորդում են, որ միլիտարիստների ամբոխը յարձակվել է և ջարդել «Vorwärts»-ի տպարանի մեքենաները այդ յօդուածների պատճառով: Բայց այդ պատիւ է բերում սօց.-դեմօկրատիայի օրգանին, որ իր քննադատական և յարձակողական յօդուածներով գալիս է ցոյց տալու, որ գերմանական ազգի մէջ կայ մի մեծ հոսանք, առաջաւոր և լուսաւոր հոսանք, որ հաւատարիմ մնալով իր ուսմունքներին և սկզբունքներին՝ դատապարտում է գազանութիւնները և վանդալականութիւնները: Եւ այն մղձաւանջը, որ տիրել էր մարդկութեան լաւագոյն մասի վրա, ենթադրելով որ սօց.-դեմօկրատիան էլ ընդունակ է ոտնակոխ անելու իր սկզբունքները, կը չքանայ հետզհետէ, տեսնելով որ վեհ մտքերի և գաղափարների քարոզիչները չեն դաւաճանում իրանց հաւատամքին:

Մխիթարական է այդ երևոյթը և նրա համար, որ, անտարակոյս, սօց.-դեմօկրատիայից յետոյ կը գան ծառանալու գերմանական կառավարութեան և Վիլհելմի աշխարհակործան քաղաքականութեան դէմ նաև գերմանական ազգի միւս առաջաւոր և դեմօկրատ խաւերը, և գուցէ հեռու չէ այն ժամանակն էլ, երբ ամբողջ գերմանական ազգը կը զգաստանայ, կարթնանայ և կըմբոստանայ այդ աշխարհաւեր քաղաքականութեան դէմ:

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

12 սեպտեմբերի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Պաշտօնական: Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից. «Հիւսիս-արևմտեան զօրաճակատում մենք վերցրինք Չէշկի-Փուլստին դիրքի ամրութիւնները և Ռադիմնօ շրջանում գտնվող ամրութիւնները նրանցում գտնվող թնդանօթներով: Պշէմիշլի բերդապահ զօրքը հեռացել է Մեդինկա գիւղից և արևելեան մասում նա է մղվել դէպի բերդերի գիծը:

«Գերմանական զօրաճակատում ռազմական գործողութիւններ չեն եղել»:

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

11—12 սեպտեմբերի

ԼՈՆԴՈՆ.—Ծովակալութիւնը հրատարակեց հետևեալ հաղորդագրութիւնը. «Բրիտանական աէրօպլանները սեպտ. 9-ին յարձակում գործեցին Դիւսէլդօրֆում «Ցէպպէլինների» պահեստարանի վրա: Պայմանները դժուարին երևացին մառախլապատ եղանակի պատճառով. այնու ամենայնիւ օդագնաց լէյտենանտ Կոլլէտը նետեց երեք ռումբ պահեստարանի վրա, իջնելով մինչև 400 ֆուտ: Վնասուածքների չափերը յայտնի չեն: Կոլլէտի գործիքում ընկաւ մի գնդակ, բայց բոլոր աէրօպլանները վերադարձան անվնաս մեկնած տեղը»:

ԱՆՏՎԵՐՊԷՆ.—Ստոյգ աղբիւրներից տեղեկացնում են, որ անգլիացի 5 օդագնաց մեկնեցին ռմբակոծելու Բիկէնդօրֆի պահեստարանը Կեօլնի մօտ, ուր գտնվում էին «Ցէպպէլինները»: Օդագնացները 500 մետր բարձրութիւնից նետեցին մի քանի ռումբ, իսկ յետոյ արագ վեր բարձրացան: Ամբողջ պահեստարանը հրդեհվեց: Օդագնացներից 4-ը վերադարձան, որտեղից մեկնել էին, իսկ 5-րդին սպանված գտան Բէլգիայում:

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է.

«Էն գետի վրա սկսված կռիւը շարունակվում է ահա 8-րդ օրն է, որ չը պէտք է զարմանալու տեղիք տայ, եթէ յիշենք ռուսեապօնական պատերազմի օրինակները:

«Մայնի վրա կռիւը սկսվեց բաց տեղում: Ֆրանսիացիք դիմեցին ընդհանուր յարձակման թշնամու վրա, որ չէր սպասում դրան և անկարող եղաւ պաշտպանողական դիրք բռնել:

«Այլ բան է Էնի վրայի կռիւը: Այստեղ նահանջող հակառակորդը կանգ առաւ դիրքերում, որոնք բնականից շատ տեղերում չափազանց ամուր են և որոնց նա կարողացաւ ատիճանաբար ամրացնել: Այդ պատճառով Էնի վրա կռիւը ստացաւ պաշարողական պատերազմի բնոյթ, ինչպէս օրինակ Մանջուրիայում էր լինում: Պէտք է այն էլ ասել, որ արտիլէրական նիւթի բացառիկ ույժը, գերմանական ծանր արտիլէրիան մի կողմից և ֆրանսիական 75 միլիմէտրանոց թնդանօթները միւս կողմից՝ ... ռակորդների կառուցած ժամանակաւոր ամրութիւններին: Մեր զօրքերը առաջանում են խրամատների վրայով, որոնք լի են արգելիչ նիւթերով և պաշտպանվում են գնդացիրներով: Բնական է, որ այդօրինակ պայմաններում արշաւը կարող է միայն դանդաղել: Ցաճախ պատահում է, որ մեր զօրքերը առաջ են գնում օրվայ մէջ հազիւ 500—1000 մետր»:

Երեկոյեան հաղորդագրութիւնը յայտնում է, որ դրութիւնն անփոփոխ է:

ՊԱՐԻԶ. — Պաշտօնական հաղորդագրութիւն. «Ձախ զօրաթևում, Սօմմայի և Ուազի միջև ֆրանսիացիք առաջացել են Ռուայի ուղղութեամբ:

«Պէրրօնը գրաւվեց ֆրանսիական զօրամասերով և, չը նայած գերմանացիների եռանդուն յարձակումներին, մնաց ֆրանսիացիների ձեռքում:

«Ուազի և Էնի միջև թշնամին կենտրօնացրել է խոշոր ույժեր: Ֆրանսիացիք աննշան կերպով առաջացել են Բէրրի-օ-Բակից դէպի հիւսիս-արևելք: Կենտրօնում, Ռէյմսի և Արգօնի միջև, ոչ մի փոփոխութիւն չը կայ:

«Արգօնից դէպի արևելք և Մաասի աջ կողմում թշնամին շարունակում է յարձակումներն առանձին եռանդով: Ճակատամարտը շարունակվում է փոփոխական աջողութեամբ:

«Աջ զօրաթևում դրութիւնը նոյնն է: Նանսիի և Վօգէզների շրջանում թշնամու մի քանի զօրախմբեր փորձեցին նորից մտնել ֆրանսիական երկիրը, բայց յարձակումը կանգնեցվեց»:

ԱՒՍՏՐՕ-ՍԵՐԲԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

11—12 սեպտեմբերի

ՀՌՈՄ.—«Ջիօրնալէ դ'Իտալիա» թերթին հեռագրում են Անտիվարիից, որ սեպտ. 9-ի առաւօտը չեռնօգօրցիք յարձակում գործեցին Սարաէվօյի վրա և ահեղ ճակատամարտ սկսեցին աւստրիացիների դէմ, որը շարունակվում է մեծ կատաղութեամբ: Աջողութիւնը չեռնօգօրցիների կողմն է, որոնք կռւում են մեծ ոգևորութեամբ:

ՆԻՇ.—«Պրէսս-Բիւրօն» հաղորդում է, որ Զվօրնիկ-Լօզնիցա և Միտրօվիցա-Շաբաց զօրաճակատներում սեպտեմբերի 9-ին տեղի ունեցան կատաղի կռիւներ: Ընդհանուր դրութիւնը նպաստաւոր է սերբերի համար. Սավայի զօրաճակատում թշնամին սկսեց թնդանօթաձգութիւն և հրացանաձգութիւն Սկէլաննկա կղզու դէմ: Զարբէժի մօտ թշնամին փորձեց յարձակումներ գործել Բելգրադի ուղղութեամբ: Յարձակումները վանվեցին: Երեկ. ժամը 7-ից մինչև սեպտ. 9-ի կէս-գիշերը թշնամին ռմբակոծում էր Բելգրադը, միջնաբերդը և Սավայի ափը: Դունայի վրա թշնամու փորձերը՝ անցնել գետը Ստարչէվի մօտերը, Բելգրադից ոչ հեռու, նաև Սկէլի և Սմէդէրէվի մօտ, անաջողութեան հանդիպեցին:

ԾՈՎԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

11—12 սեպտեմբերի

ԲՈՐԴՕ.—Մինիստրների խորհրդի նիստում Օգանիէրը յայտնեց, որ ֆրանսիական նաւատորմը Անտիվարիում վերցրել է խոշոր թնդանօթներ և նաւաստիներ: Այդ ծովային զօրախումբը գինում է Լովչէն լեռը, որտեղից շեշտակի ռմբակոծութիւն է սկսվելու Կատարրօ քաղաքի և նաւահանգստի վրա, ինչպէս նրա բերդերի դէմ: Օգանիէրը յիշեցրեց, որ Կատարրօյի նաւահանգստի վրա իշխող ամրութիւնները ռմբակոծվեցին և ոչնչացան ծովակալ Բուէ-դէ-Լապէյրէրի ձեռքով մի քանի օր առաջ:

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Բէյտէրի գործակալութեանը հաղորդում են Գրիմսբոյից, որ անկանի կպաւ և խորտակվեց մի ռազմանաւ: Խեղդվեցին 6 նաւաստի:

ԼՈՆԴՈՆ.—Պարզվում է, որ ջրասուզված «Աբուկիր» և «Խօգ Կրէսսի» յածանաւերից ազատել են մօտ 1000 հոգու:

ԼՈՆԴՈՆ.—Կալկաթայից հաղորդում են, որ գերմանական «Էմդէն» յածանաւը, Մադրասի մօտով անցնելիս, մի քանի անգամ կրակեց՝ միայն աննշան վնաս պատճառելով:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

12 սեպտեմբերի

ՏՕԿԻՕ.—Շանդունում ափ իջան անգլիական 1000 զինւոր՝ Ցինդաօյի դէմ հարձակ...

ՉԻՖՈՒ.—Ցինդաօն բոլորովին շրջապատված է ճապօնացիներից: Ցինդաօյի ամրութիւնները և 21 բերդերը դրսի աշխարհի հետ հաղորդակցութիւն են պահպանում անթելների օգնութեամբ: 82 աւստրիացի, որոնք փորձեցին Կարմիր Խաչի դրօշակի տակ մտնել Ցինդաօ, ընկան ճապօնացիների ձեռքը:

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

11—12 սեպտեմբերի

ՀՌՈՄ.—Լրագիրների ասելով, պապը դիմեց Վիլհելմ կայսրին ամբողջ կաթոլիկ աշխարհի անունից՝ բողոքելով Ռէյմսի տաճարը աւերելու դէմ:

Նկարիչների Հռոմի միջազգային միութիւնը սկսեց եռանդուն ագիտացիա, որպէսզի ամբողջ աշխարհը բողոքէ ապագայում գեղարուեստի արտադրութիւնները ոչնչացնելու դէմ:

ԼՈՆԴՈՆ.—Մեծ-բրիտանական կառավարութիւնը վճռեց մօրատօրիումը շարունակել մինչև սեպտ. 21-ը:

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Ամբողջ մամուլը ամբողջ սիւնակներ է նուիրում «Նարնջագոյն Գրքին»:

ԲՈՐԴՕ.—Լրագիրները շարունակում են ռազմաբեմում տիրող դրութիւնը համարել չափազանց նպաստաւոր: Գերմանացիների համար, որոնք դժուարութիւններ են կրում զօրքին ուտելիք հայթայթելու մէջ և որոնք կրում են աւելի խոշոր կորուստներ, քան ֆրանսիացիք, ներկայ կացութեան շարունակութիւնը կործանարար է, որովհետև թուլացնում է նրանց. ուստի և մամուլը խորհուրդ է տալիս հասարակութեանը զինվել համբերութեամբ և ունենալ լիակատար վստահութիւն:

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական: Բարձրագոյն անուանական հրամանով՝ յանուն կառավարիչ սենատի՝ յայտարարված են պատերազմական վիճակում Սիբիրի, անդրբայկալեան և չին-արևելեան երկաթուղագծերը, ենթարկելով գեներալ-նահանգապետի լիազօրութիւնները Օմսկի, Իրկուտսկի և Պրիամուրի զինուորական շրջանների կառավարիչներին:

Նորին Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց հրամայել հիմնել Մոսկվայում Կայսերական Պալատի մինիստրութեան միջոցներով հիւանդանոց 550 վիրաւոր զինւորի և օֆիցէրի համար:

Ձմերային Պալատում կայացաւ Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնայի նախագահութեամբ պատերազմին կանչված պահեստիների ընտանիքներին խնամող գերագոյն խորհրդի նիստը:

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

11—12 սեպտեմբերի

ՊԵԱՏԻԳՈՐՍԿ. — Խաչէնտուկում սէզոնը փակվեց։

ՈՒՐՄԻԱ.—Ջինադիկի մօտ կռիւ է։ Սմկոյի վրա յարձակվել են Թամիր-Ջանգոյի շեկակ ցեղի 130 քիւրդ և Թիւրքական քիւրդեր։ Երէկ հրացանաձգութեան ժամանակ Պերէնջէկի մօտ սպանվել է Սմկոյի հօրեղբօրորդի Իսա-բէկը։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Գլխաւոր բժշկական տեսչի օգնական Շմիդտի հաղորդագրութեան համաձայն, խօլերային համաճարակը Պոդոլի նահանգում համարեա վերջանում է։ Վերջին 2 շաբաթում եղել են ընդամենը մի քանի դէպք հիւանդութեան, այն էլ թոյլ ձևով։ Կիեվի նահանգում սեպտեմբերի 1—11 եղել է ընդամենը խօլերայի մի դէպք։ Խերսոնի, Բեսարաբիայի և Վօլինի նահանգների սահմաններում այս տարի խօլերա չի եղել։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Դուրացցօյից տեղեկացնում են, որ Տիրանում տեղի ունեցած խորհրդակցութեան ժամանակ ապստամբները խօսել են Էսադ-փաշայի Վալօնից վերադառնալու դէմ։

Հաղորդում են, որ Եպիրոսի յունական գեներալ-նահանգապետ Ֆերէստին զոհվել է աւտոմօբիլի խորտակման ժամանակ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Հաղորդում են, որ գերմանացիների նպատակն է դիմել դէպի Վարշավա։

◆ Անգլիական լրագիրների ասելով, գերմանական «Վօլֆ» գործակալութիւնը յայտնել է, թէ ֆրանսիացիք արդէն կորցրել են 880,000 մարդ, գերմանացիք գերել են 177 ֆրանսիացի գեներալի, ձեռք են ձգել 11,882 թնդանօթ, 1213 դրօշակ և այլն։ Իսկ ինչ վերաբերում է անգլիական կորուստներին, «Վօլֆի» տեղեկութիւնների համաձայն կազմում է այնպիսի գումար, որ երկու անգամ մեծ է բոլոր անգլիական զօրքերի թւից։ Կոմենտարիաներն աւելորդ են...

◆ Թիւրքիան Իտալիայում գնել է մեծ քանակութեամբ բրինձ, շաքար, սուրճ։

◆ Պատերազմում վիրաւորված զինուորականների թւումն են հայազգի կապ. Պօղոս Ներսէսեան Տէր-Սարգսեանը, կապ. Կոնստանդին Արտէմեան Իւզբաշեանցը։

◆ Միացեալ Պետութիւնների քաղաքա-[illegible] զինուորների և նրանց ընտանիքների 10,000 ր. է դրել Կայսրուհու տրամադրութեան տակ, որի համար արժանացել է Բարձրագոյն անկեղծ շնորհակալութեան։

◆ Մինիստրների խորհուրդը, համաձայն առևտրի ու արդիւնաբերութեան մինիստրի առաջարկութեան, որոշել է արտաքսել գերմանահպատակներին և աւստրիահպատակներին ռուսաց բորսային կոմիտէտների կազմից։

◆ «Р. В.»-ն հաղորդում է, որ Ռուսաստանի և Ռումինիայի միջև բանակցութիւններ են վարվում միասին հանդէս գալու Աւստրիայի դէմ այն պայմանով, եթէ Ռումինիան ստանայ Տրանսիլվանիայի մի մասը և եթէ զօրքերի ընդհանուր հրամանատարութիւնը լինի ռուս գեներալի ձեռքում։

◆ Հաղորդում են, թէ իբր Բոլգարիան հրաժարվել է Թիւրքիայի աջակցութիւնից։

◆ Վիլհէլմ կայսրը անձամբ դիմեց Միացեալ Պետութիւնների նախագահ Վիլսօնին, հարցնելով թէ ինչ պայմաններ են առաջարկում դաշնակիցները հաշտութիւն կնքելու համար։

◆ Արդարադատութեան մինիստրի կարգադրութեամբ, Օդեսսայի դատաստանական պալատի դատախազը մեկնել է Գալիցիա՝ յ նահանգ ռուսական դատարան կազմակերպելու պայմանները պարզելու համար։

◆ Էսադ-փաշան 5000 մարդով պատրաստվում է յարձակվել Դուրացցօյի վրա։

◆ Բ. Դուռը, բացի Բոլգարիայից, առաջարկեց և Ռումինիային մտնել բալկանեան նոր դաշնակցութեան մէջ։ Սակայն Ռումինիան հրաժարվեց այն պատճառով, որ Ռուսաստանը նախազգուշացրեց, որ եթէ Ռումինիան հրաժարվի երբեակ համաձայնութեանը տուած իր պարտաւորութիւններից, այն ժամանակ Ռուսաստանը իրան է վերապահում գործողութեան լիակատար ազատութիւն։

◆ Թիւրքիայի և Բոլգարիայի միջև բանակցութիւններ են վարվում նոր առևտրական պայմանագիր կապելու մասին։

◆ Կ. Պօլսում դրութիւնը մնում է չափազանց լարված։ Թէ նաւատորմի և թէ զօրքի կարգադրիչները գերմանացիներն են։ Ստամբուլում ներկայացվում են պիէսներ հակառուսական բովանդակութեամբ։

◆ Երրեակ համաձայնութեան պետութիւնները Բ. Դռնից պահանջեցին 400,000 ֆրանկ իբրև վարձատրութիւն Թիւրքիային անցած կրթական հաստատութիւնների համար։

◆ Գերմանացիք Լիւկսէմբուրգից հինգ զօրաբանակ են ուղարկեցին աւստրիացիների օգնութեան։ Միացեալ զօրքերը կենտրոնացել են Պերեմիշլի մօտ։

◆ Նորագոյն տեղեկութիւնները յայտնում են, որ Գերմանիան վճռել է շարունակել կռիւը Հիւսիսային Ֆրանսիայում, որի համար նոր կէս միլիոն զինուոր է ուղարկում գերման զօրքերին օգնութեան։

◆ Էն գետի վրա անհեղ ճակատամարտը ահա 10-րդ օրն է շարունակվում է չափազանց յամառութեամբ։ Մանրամասնութիւնները դեռ ստացված չեն։

◆ «Н. В.»-ին հաղորդում են Ստօկհօլմից, որ 50,000 հնդիկ զինւոր, գեղեցիկ զինված, անցան Լիօնով։

◆ «Рѣчь»-ը հերքում է այն լուրերը, թէ գերմանացիք ափ են իջել Միտավայում, Լիբավայում և Բալտիկ ծովափի այլ տեղերում։

◆ «Рѣчь»-ին հեռագրում են Կ. Պօլսից. «Ռուսաց, ֆրանսիական և անգլիական դեսպաններն այցելեցին մեծ վէզիրին։ Եթէ Թիւրքիան խախտէ իր չէզոքութիւնը, Ֆրանսիան վճռել է ձեռնպահ մնալ ակտիվ քայլերից, ի նկատի ունենալով որ նա տնտեսական խոշոր կապեր ունի Թիւրքիայում»։

◆ Լուր է ստացվել, թէ անգլո-բէլգիական զօրքերը, տաք կռւից յետոյ, ետ են վերցրել Բրիւսսէլը։

◆ Ֆրանսիացիք չեն կարողանում անցնել Էն գետը, որովհետև գերմանացիք քանդել են բոլոր կամուրջները։

◆ Կ. Պօլսից ռուսները շտապով մեկնում են։ Իրականում ամբողջ իշխանութիւնը գտնվում է Էնվէր-փաշայի ձեռքում, որ երկար խորհրդակցութիւն ունեցաւ սուլթանի հետ։

◆ Մօբէժի մօտ գերմանացիք կորցրել են 140,000 զինւոր։

◆ Վիեննայից հաղորդում են, որ Գալիցիայում զոհվել են 7 աւստրիացի գեներալ, վիրաւորվել են 12 զօրահրամանատար։

◆ Կ. Պօլսում հրապարակով մահապատժի են տուել պօստային 4 պաշտօնեայի։

◆ Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ ամեն րոպէ սպասվում է պատերազմի յայտարարութեան։ Գերմանիան աջողութեան դէպքում Թիւրքիային խոստանում է վերադարձնել Սալօնիկը և Եգիպտոսը։

◆ Տէրմօնդ քաղաքի կէսը գերմանացիք քանդել են, բնակիչների մեծ մասին կոտորել են։

◆ Աւստրիան առաջարկում է Ռուսաստանին հաշտութիւն կնքել, յայտնելով որ դրան դէմ չեն լինի Ֆրանսիան և Անգլիան, որովհետև բանակցութիւններին չէ մասնակցելու Գերմանիան։

◆ Նորից տեղեկացնում են, որ իտալական զօրքերը գրաւել են Վալօնը։

◆ [illegible]

◆ Պիշօնը մեկնել է Հռոմ՝ իտալական կառավարութեան հետ կարևոր խորհրդակցութեան համար։

◆ Ա. Գուչկօվը մեկնել է պատերազմի դաշտը՝ սպանված գեներալ Սամսօնօվի մարմինը գտնելու համար։

◆ Շվեյցարական աղբիւրից տեղեկացնում են գերման գեներալ Բիւլօվի սպանութեան մասին։

◆ Բորդօյից հեռագրում են, որ Մարնի մօտ տեղի ունեցած ճակատամարտում ընկածների թւումն է գտնվում և ֆրանսիացի գրող և բանաստեղծ Շարլ Պեգին։

◆ «Tribuna» թերթը տպել է իր աշխատակցի զրոյցը, որ ունեցել է բարձրաստիճան մի անձի հետ, որը լաւ տեղեակ է կռւող կողմերի ծրագիրներին։ Այդ անձի կարծիքով, գերմանացիները նահանջում են կամովին, ոչ դաշնակից զօրքերի գրոհի առաջ, այլ գերմանական ծրագրի լիակատար փոփոխութեան հետևանքով։ Այդ նոր ծրագիրը է. պաշտպանողական տակտիկա արևմտեան ռազմաբեմում և յարձակողական՝ արևելեանում։ Ենթադրվում է գործել նոյն թափով ու եռանդով, սակայն այստեղ արդէն չը կայ բէլգիացիների դիմադրութեան և անգլիացիների ափ ելնելու սպառնալիքը։ Թերթը իր կողմից աւում է, որ այդ «բացատրութիւնը» իրանից ներկայացնում է մի փորձ, որով գերմանացիները կամենում են թուլացնել արևմտեան ռազմաբեմում կրած անաջողութիւնների տպաւորութիւնը։

ԲՈԼՂԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՉԸ

Հեռագիրները հաղորդեցին, որ բոլգարական ընդդիմադիր կուսակցութիւնների եօթը պարագլուխները պէտք է յանձնվեն դատի պետական դաւաճանութեան համար, որ արտայայտվել է իբր թէ ռուսասիրական կոչի մէջ։

Այդ կոչի տակ ստորագրել են հետևեալ կուսակցութիւնների պարագլուխները. ժողովրդական - երկրագործական միութեան կողմից Ի. Բակալօվ, դեմօկրատական՝ Ալ. Մալինօվ, բանուորական սօց.-դեմօկրատական՝ Պ. Ջէրօվ, ժողովրդական՝ Իվ. Լեշօվ, արմատական-դեմօկրատ՝ Ն. Ցանկօվ, առաջադիմական՝ Դանեվ։

Ահա մի քանի քաղուածքներ այդ կոչից.

«Մենք մեզ յայտարարում ենք խաղաղութեան վճռական կողմնակիցներ և համոզված ենք, որ ներկայ մոմենտում Բոլգարիայի համար ամենալաւ և բարեբեր քաղաքականութիւնը այն է, որը չէ ենթարկվում գայթակղութիւններին, որ պայմանաւորված է եւրոպական պատերազմի հետ, և որը չէ ղեկավարվում բռնանշի զգացումներով դէպի մեր թշնամի հարևանները, այլ ժողովրդական բոլոր հնարանքների ընդհանուր ոյժերով աշխատում է երկիրը հեռու պահել եւրոպական պատերազմի ուրագանից։

«Որպէսզի հանդիսաւորութիւն տանք այդ քաղաքականութեանը, կատարեալ, ազնիւ և անկեղծ չէզոքութեան, որը պէտք է պահպանի բոլգարական ողջ ժողովուրդը, մենք կը ցանկանայինք միջկուսակցական խորհրդակցութիւն գումարել, և ամեն տեսակ պատասխանատու և անպատասխանատու ազդեցութիւններից ետ զերծ (?) ... համար, մենք պահանջեցինք, երկրի համար այդ բացառիկ րոպէին, որպէսզի կառավարութիւնը յանձնվի բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնների ձեռքը, որոնք և ընդհանուր ոյժերով ուղղեին երկրի վիճակը։ Սակայն ոչ կառավարութիւնը, ոչ էլ թագաւորը չը լսեցին մեր կոչին, և մենք ստիպված ենք կատարել նախազգուշութեան մեր պարտականութիւնը, նաև ազդել այն միջոցներով, որ տալիս են մեզ սահմանադրութիւնը և օրէնքը, վասն զի մենք յոյս ունենք, որ ժողովուրդը այն աստիճան է հասունացել, որ կարող է պաշտպանել իր շահերը և իր միաբան կամքով մատնանշել այն ճանապարհները, որոնցով հարկ է տանել մեր երկիրը։

«Անկեղծ ազգային քաղաքականութիւն վարելու մեր ցանկութեանը պատասխանեցին մեզ՝ ազգային ժողովի նստաշրջանը փակելով, հակառակ մինիստր-նախագահի այն խոստման թէ՝ նստաշրջանը չի փակվի։ Մինչև հոկտեմբերի 15-ը Բոլգարիայի վիճակը կախված է թագաւորից և նրա կառավարութիւնից,—իսկ դա իսէ թէ ամենածանր և օրհասական օրերն են հայրենիքի համար։ Դրա հետ պատերազմական դրութիւնը խլեց բոլգար քաղաքացուց վերջին հնարաւորութիւնը իր սահմանադրական իրաւունքների ու ազատութեան ճանապարհով վճռելու այն հարցը, թէ ինչպէս հարթել դէպքերը։ Իսկ կառավարութեան գլուխ բժիշկ Ռադօսլավօվը սիստեմատիկօրէն և կանխամտօրէն խուսափում է օպպօզիցիօն պատգամաւորների հետ որևէ հանդիպումից, առև կամենում է մեկուսանալ այն հօծ ժողովրդական զանգուածից, որը տուել է նրան իր վստահութիւնը»։

Մատնանշելով, որ Բոլգարիան թոյլ է տուել անցնելու դէպի Կ. Պօլիս գերմանացի նաւաստիների և փոխադրելու ռազմամթերք Թիւրքիայի համար, կոչը վերջանում է.

«Բոլոր այն փորձերը, որոնք հետամուտ են [illegible] ներքին ներհակ ուղիներով առաջնորդելու, վերջացան կատաստրոֆաներով։ Կառավարութիւնը լիակատար հնարաւորութիւն ունի պարլամենտի օգնութեամբ և օպպօզիցիայի հետ մասնաւոր անկեղծ խորհրդակցութիւններ կայացնելով ազատել Բոլգարիան ամեն տեսակ վտանգից։

«Րոպէն կարևոր է, օրհասական։ Այսօրվայ կորցրածը վաղը չես գտնի։ Մեր նպատակներն են խաղաղութիւն և ազնիւ աշխատանք։ Ժողովրդի բաղդը տանք հէնց իրան ժողովրդին»։

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՄՕՐԻՍ ՄԵՏԵՐԼԻՆԿԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

«Утро Россіи» թերթում տպված է Լէօնիդ Անդրէևի նամակը, որը ամբողջութեամբ մէջ ենք բերում.

«Հայրենիքի ազատութեան համար կռւող բէլգիական փառաւոր զօրքի շարքում կանգնեց ազնիւ Մօրիս Մետերլինկը։ Առնելով կրակն ու երկաթը, նա սուր բարձրացրեց որպէս քաղաքացի և իր աշխարհի համար թանգագին կեանքը դրեց գերմանական բութ շրապնելների տակ։ Եւ արժանի կը լինէր մեզ, նրա յարգողներին և բարեկամներին, արժանի մեր ինքնասիրութեան, եթէ մենք անտես չանցնէինք անձնազոհ մարդու մօտից և մեր սէրն ու յարգանքը արտայայտէինք նրան «Մօրիս Մետերլինկի անուան» ռուսական մի հիւանդանոց հիմնելով վիրաւորների համար։ Եթէ միայն մեզանից իւրաքանչիւրը,—ով ապրել, հրճւել է Մօրիս Մետերլինկի գրուածքներով և սովորել է նրանց վրա,—իր լուման նուիրի, բարի գործը գլուխ կը գայ առանց դժուարութեան։ Եւ այն ժամանակ բէլգիական բանաստեղծի անունը թող դառնայ մեր հարազատ անունը. մեզ կը միացնեն արիւնի կապերը։ Եւ թող բոցբոցվեն հրդեհները, իրանց բոսորագոյն անարգու ցոլքերով զառնաւորելով եւրոպական վերջին գիշերը։ Նրանց ետևից արդէն երևում է նոր օրվայ արևը, երբ մարդկանց և ժողովուրդների եղբայրութիւնը կը դադարի դատարկ և ծաղրելի ձայն լինելուց։ Լէօնիդ Անդրէև»։

ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Պետրօգրադի իտալական դեսպանատանը այն համոզմունքն են յայտնում, որ Իտալիան գտնվում է խոշոր անցքերի նախօրեակին։ Վերջին ժամանակներս Իտալիայի հասարակական կարծիքը խիստ թշնամական տոն է ընդունել Աւստրիայի վերաբերմամբ և պահանջում է վճռական գործողութիւն։ Կրկնվում է այն, ինչ որ եղաւ Տրիպօլիսի արշաւանքից առաջ. այն ժամանակ իտալական կառավարութիւնը, գիտակցելով Իտալիայի շահերը գաղութները ընդարձակելու մէջ, լռում էր հասարակական կարծիքը, և երբ ժողովուրդը միաձայն պոչեց «դէպի Տրիպօլիս» և իր համակրութիւնը յայտնեց կառավարութեան մտադրութիւններին, այն ժամանակ զօրահաւաք յայտարարվեց։ Իտալական կառավարութիւնը, հաւատարիմ մնալով իր դաշնակցական պայմանագրին, եւրոպական պատերազմում չէզոքութիւն յայտարարեց, բայց հասարակական կարծիքի ճնշման տակ ստիպված կը լինի աւելի վճռական գործողութեան դիմել։ Տեղեկութիւններ կան, որ վերջին ցոյցերը Գենուայում և Հռոմում համակրական արձագանք են գտել Իտալիայի և միւս քաղաքներում։ Տեղական լրագիրներից մէկը, «Corriere della Sera»-ն, իտալական ժողովրդի անունից դիմում է կառավարութեանը մի ջերմ կոչով «լսել երկրի ձայնը»։ Այդ կոչը, ռումինական մամուլի ասելով, համակրութիւն է գտել և Ռումինիայում, որի հասարակական կարծիքը նոյնպէս միահամուռ դէմ է Աւստրիային։

ՄԱՄՈՒԼԻ ԿԱՐԾԻՔԸ

Կ. Պօլսի «Թասֆիրի Էֆքեար» թերթը կապիտուլեացիաները վերացնելու առիթով մի նկար է տպել, որը պատկերացնում է մի ձեռք երկաթեայ ձեռնոցով, որի տակ գրված է. «Երկաթեայ ձեռքը, յենված ժողովրդի վճռի վրա, մի հարուածով վերջ դրեց կապիտուլեացիաների և օտարների արտօնութիւնների չարիքին»։

*

«Курьеръ»-ը ասում է, որ Լուվէնի հրդեհումը և Ռէյմսի տաճարի աւերումը ապացուցանում է, որ Բեթման Հօլվէգի դարձուածքը մի կտոր թղթի մասին՝ պատահական արտայայտութիւն չէ, այլ մի ամբողջ սիստեմ և սկզբունքային ժխտումն ընդունված պարտականութեան։ Պատերազմից յետոյ միջազգային իրաւունքի գիտութիւնը պէտք է վճռէ չափազանց մի բարդ հարց,—ինչպէս ապահովել հաշտութեան պայմանագիրը, որպէսզի նա չը դառնայ հասարակ թղթի կտոր։ Անկասկած է, որ առաջին երաշխաւորութիւնը կայանալու է պատերազմը մինչև իր վախճանին հասցնելու և գերմանական հզօրութիւնը բոլորովին ոչնչացնելու մէջ։ Այնուհետև Բեթմանը և Եագօվը, ժամանակակից ղեկավարները, չը պէտք է ներկայ գտնվեն իբրև ներկայացուցիչներ հաշտութեան բանակցութիւնների ժամանակ։ Վերջին և հիմնական եզրակացութիւն.—պայմանագիրը չէ [illegible], որ արհամարհում է պայմանագրի անփոփոխելի լինելը։ Հօհէնցօլլերնների հեռանալը հանդիսանում է նախնական պայման հաստատուն խաղաղութիւն կնքելու համար։

ՏԻՏԱՆՆԵՐ ԵՒ ՊԻԳՄԷՅՆԵՐ

Գերմանական ժամանակակից քաղաքակրթութիւն, հրէշաւոր միլիտարիզմի հարազատ ծնունդ։ Տեսէք որպիսի մտաւոր և բարոյական այլանդակութիւններ է տուել նա աշխարհին։

Եթէ դուք քիչ թէ շատ ծանօթ էք համաշխարհային թատերական գրականութեանը, անշուշտ լսած էք, որ կայ մի գերմանացի թէ աւստրիացի թատերագիր, որի անունն է Արտուր Շնիցլեր։

Նա մի համամարդկային հանճար չէ և ոչ այնքան օրիժինալ, որ գրականութեան պատմութեան մէջ մի դարաշրջան կազմէ։ Նա սոսկ մի տաղանդ է, որի նմանը տասնեակներ ունեն ֆրանսիացիք։ Այսպէս թէ այնպէս, նա կարողացել է գրաւել ռուս թատրօնի բարեհաճ ուշադրութիւնը։ Մեր անհիման կապկութեան շնորհով, նա անցել է նոյնիսկ հայ բեմը։

Նորերս այդ փքուն մեծութիւնը նոյնպէս արտայայտվել է համաշխարհային կատաստրոֆի առիթով։ Ահա թէ ինչ է ասել նա.

«Շէքսպիրը մի մեծ բան չէ. մենք գերմանացիներս ենք նրան փքել, մեծացրել։ Մեր Հաուպտմանը նրանից բարձր է»։

Լսում էք, Շէքսպիր և Հաուպտման, արւեծ և կատու, արծիւ և ագռաւ։

Աւելին լսեցէք։

«Տօլստօյը մի խելառ ծերուկ էր, քաղաքակրթութեան թշնամի, որ ամբողջ կեանքը կոչ է արել դէպի մի նեխված կեանք, առանց լուսաւորութեան»։

Դարձեալ լսեցէք։

«Ֆրանսիացի գրողները գողեր են, որ միշտ կողոպտել են գերմանական գրականութիւնը։ Վիկտոր Հիւգօն կողոպտել է Շիլլերին, Անատօլ Ֆրանսը կողոպտում է ինձ (այսինքն՝ Շնիցլերին)»։

«Մետերլինկը մի սինլքոր է...»։

Եւ այլն, և այլն, և այլն։

Մարդ ապշում է այդ տեսակ մտաւոր աղքատութեան առաջ։ Մարդ ամաչում է մարդ էակի մասին, տեսնելով այդչափ մտաւոր անամօթութիւն այն անձանց կողմից, որ կոչված են մեզ քաղաքակրթելու։

Ջը ճանաչել Շէքսպիրի մեծութիւնը միայն նրա համար, որ անգլիացի է. ուրանալ Վիկտոր Հիւգօյին միայն նրա համար, որ ֆրանսիացի է. անարգել Տօլստօյին միայն նրա համար, որ ռուս է. ոտնատակ անել Մետերլինկին միայն նրա համար, որ բէլգիացի է, դա՞ է,—արդեօք, գերմանական քաղաքակրթութիւնը, որ ահա 10 տարի է բարոյական և մտաւոր հրէշներ է սփռել աշխարհի բոլոր անկիւնները...

Եւ այդ Հաուպտմաններն ու Շնիցլերները 18-րդ դարի տիտանների ժառանգներն են, Գեօթէի, Շիլլերի։

Համեմատեցէք Հաուպտմանի ու Շնիցլերի վարմունքը նրանց նախահայրերի վարմունքի հետ և դուք կը տեսնէք, թէ որքան է այլասերվել գերմանացին։ Երբ պրուսական զօրքերը, որ գնացել էին ֆրանսիական յեղափոխութիւնը տեղն ու տեղը խեղդելու, ջարդվում էին ֆրանսիացիներից և խայտառակութեամբ հալածվում մինչև իրանց երկրի խորքերը, Գեօթէն մի զգացված բանաստեղծութիւն է նուիրում ֆրանսիական զօրքերին, ուր նա փառաբանում է նրանց վեհանձնութիւնը, բարութիւնը և գանակոծում պրուսակների գազանութիւնը։ Նոյն պահին Բեթհօվէնը Ռէյնի ափերով ոտքով գնում է դիմաւորելու ֆրանսիական զօրքերին, որ «ազատութիւն և խաղաղութիւն են բերում» իր հայրենիքի համար և ոչ «հրով ու թրով աշխարհներ աւերում»։

Ահա որպիսի նախահայրերի ժառանգներն են այժմեան Հաուպտման-Շնիցլերները։

Մարդկային արիւնը հեղեղել է աշխարհի կէսը։ Միլիոնաւոր մայրեր են ողբում իրանց զաւակներին։ Մարդու սրտից արիւն է հոսում ամեն օր կարդալով տասնեակ հազարաւոր սպանվածների և վիրաւորների մասին։ Ովքե՞ր են այդ տասնեակ հազարները. Ֆրանսիացի, գերմանացի, ռուս թէ աւստրիացի՝ միևնոյնն է մեզ համար։ Հաւասար ողբալի է ահաւոր մարդկային կոտորածը։ Սոսկալի մղձաւանջը տիրել է ամենքի հոգուն։ Մարդն անզօրացել է, յուսահատական ճչեր է արձակում, չը կարողանալով ինչպէս վերջ տալ անօրինակ կոտորածին։

Եւ այդ ժամանակ «կուլտուրական» Գերմանիայի առաջնակարգ զաւակները մարդկերութեան հերոսներ են դառնում։ Այ[...] ինչ՝ նոյն Գերմանիայից «վայրենի» հա[...] մարված Ռուսիայի առաջնակարգ զաւա[...] ները՝ Գորկին, Կուպրին, Արցիբաշև և այ[...] և այլն գնում են պատերազմի դաշտը՝ [...] թշնամու արիւնը թափելու, այլ մարդկան[...] վիշտը և տանջանքները գէթ մի նշանա[...] խեց ամոքելու համար...

Շիրվանզադէ

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԹԻՒՐՔԻԱ

Լօնդօն, 30 օգոստոսի (ն. տ.)

Դեռ երկու հարիւր տարի առաջ [...] Թիւրքերը պատերազմի վրա նայում էի[ն] որպէս զբօսանքի։ Որոշ չափով բարքերի հասկացողութիւնների ազնուացման և թիւ[րք] ցեղի տակաւ այլասերման զուգընթացաբ[ար] վերջինս կորցրեց իր նախահայրերի ֆի[զ]իքական քաջութիւնը և այն յատկութիւ[ն]ները, որոնք կազմում էին նախապայման[ը] թիւրք աշխարհակալութեան։

Ներկայ զէնքերի և ռազմանիւթերի մ[...] հաւիթ ուժգնութեան հանդէպ էլ ոչ [...] կարևորութիւն չունի թիւրք ցեղի ֆան[ա]տիկոսութիւնը և քաջութիւնը։ Սակայ[ն] անցեալի ռազմական աւանդութիւնների [...] ղօտ յիշողութիւնները դեռ կենդանի [են] նրա ցեղային գիտակցութեան մէջ. պատ[երազմը] բազմը նրա համար ունի մի բնազդայ[ին] հրճուանք և հրապոյր։ Այլ խնդիր է, [որ] նա անընդունակ է գործածել ժամանակա[...] կից գիտական ու բարդ զէնքերը։ Գու[ցէ] նոյն բնազդային հրճուանքն էր, որ թե[լա]դրեց նրանց դեռ անցեալ դարի 30-ակ[ան] թւականներին հրաւիրել ֆօն Մօլտքէ[ին] վերակազմելու իրանց բանակը։ Պրուսակ[ան] երիտասարդ օֆիցէրը, մի աջող հետև[ող] Մեծն Ֆրիդրիխի ու Նապօլէօնի տակտ[ի]կային, փորձեր արեց կազմակերպել թիւ[ր]քական բանակը պրուսական սկզբունքներ[ով] և դրութեան համաձայն։ Եւ թիւրքակ[ան] բանակը բաժանվեց նիզամի (գործօն բա[]նակը) ռէտիֆի և ռէդիֆի (պահեստը) այլն, որոնք աւելի կամ պակաս չափ[ով] համապատասխանում են պրուսական Wehr[]pflicht-ին, Landwehr-ին ու Landsturm-[ին]։

Սակայն բաղդի մեւամաղձոտ հեգնա[]թեամբ, այն թւականից ի վեր, երբ թիւ[ր]քերը փորձեցին արդիւնացնել իրանց բ[ա]նակը, նրանք կրել են ամենամեծ պարտ[ու]թիւնները պատերազմի դաշտի վրա։ Նրա[նք] կորցրել են Դանուբեան նահանգները, [...] վանդակ Բալկանները, Հիւսիսային Աֆր[ի]կան, Եգէեան կղզիները, Ռուսահայաստա[նը] և այլն։ Դեռ ամենի յիշողութեան մ[էջ] թարմ է վերջին Բալկանեան պատերազմ[ը]։ Նրանց ցոյց տուած ողորմելի ապիկար[ու]թիւնը և անընդունակութիւնը, Գերմանի[ա]յում կրթված և գերմանական ռազմագ[ի]տութիւնը «մարսած» թիւրք օֆիցէրն[երի] ամենաառաջիններն էին եղել կռնակ դար[ձնող]ները քաջարի և հերոս բոլգարների ա[...] ջևից։

Այժմ, որ արդէն բռնկվել է համաեւր[օ]պական պատերազմը, թիւրքական հ[...] խորքերում նորից արթնանում է պա[տե]րազմի ու արիւնի բնազդը։ Նրանք կա[...] ծում են, որ Լօնդօնի կօնֆերենցիան [...] րանց հանդէպ գտնվել է յոյժ անարդա[ր] աչքառու՝ Եգէեան կղզիները յափշտակ[ել] իրանցից և տալով Յունաստանին։ Ցեղ[ա]յով բիսմարկեան յայտնի մաքսիմին, [...] «մի երկրի ճակատագիրը գարընվում է թէ խօսքով և դաշնագրերով, այլ արիւ[նով] ու երկաթով», նրանք երկու տարի առ[...]

Անգլիայում ապսպրել էին երկու դրէդնօուտ, որոնց փողը հաւաքված էր նուէրներով և բոնի գանձումներով: Նրանք յոյս ունէին, որ ներկայ օգոստոսի սկզբին Անգլիա կը յանձնի երկու վիթխարի դրէդնօուտները և թէ իրանք հաշիւը կը կարգադրեն Յունաստանի հետ: Պայթեց եւրոպական հրդեհը, և անգլ. ծովակալութիւնը դրէդնօուտները Թիւրքիային յանձնելուց մի օր առաջ՝ գերագոյն դոմէնի իրաւունքով երկուսն էլ գնեց անգլ. նաւատորմի հաշւին: Կատաղեցին Թիւրք շովինիստները և իրաւաբանական տեսակէտից իրաւացի անգլիական վերաբերմունքը նկատեցին իբրև թշնամութիւն Թիւրքիայի հանդէպ, իբրև մի յիշաչարութիւն, միջնադարեան ծովահէնութիւն և այլն:

Թիւրք մամուլը բիւրաւոր անէծքներ և նզովքներ թափեց Անգլիայի գլխին և սպառնաց խալամներին գրգռել Եգիպտոսում, Հնդկաստանում և այլն անգլիական տիրապետութեան դէմ:

Միաժամանակ Միջերկրական ծովում կատարվում էր մի տրագի-կոմեդիա: Գերմանական «Գեբէն» և «Բրէսլաու» դրէդնօուտյածանաւեր մի ճարտար մանեօվրով աջողեցան խուսափել անգլօ-ֆրանսիական միացեալ նաւատորմի հսկողութիւնից և ապաստանել Դարդանէլում և Թիւրքական ջրերում: Ըստ միջազգային իրաւունքի ընդունած կանոնների *), մի պատերազմող պետութեան վերաբերեալ մի մարտանաւ չէզոք մի պետութեան ջրերում միմիայն 24 ժամ մնալու իրաւունք ունի: Թիւրքերը գրկաբաց ընդունեցին գերմանական երկու նաւերին: Կոմիքական մի գործողութիւնից յետոյ, Թիւրքերը այժմ ասում են, որ իրանք արդէն «գնել են» այդ երկու մարտանաւերը և փողն էլ վճարել են: Դաշնակիցները—առանձնապէս Անգլիա և Ռուսաստան—չեն ընդունում մի այդպիսի առուծախսի վաճառականութիւնը գուցէ այն հիմունքով, որ Թիւրքիա, գերմանօ-աւստրիական ճնշումին և յորդորանքին հետևելով, կարող է գործածել նրանց Յունաստանի դէմ՝ Բալկաններն էլ քաշելով եւրոպական յորձանքի մէջ և կամ՝ Սև ծովում ռուսական նաւատորմի դէմ: Դարձեալ դաշնակիցները պահանջել են յիշեալ մարտանաւերից հեռացնել գերմանացի օֆիցէրներին և նաւաստիներին և նրանց ուղարկել Գերմանիա, համաձայն Հաագայի կոնվենցիօնի տրամադրութիւնների: Թիւրքիան խոստանում է հեռացնել նրանց, բայց անգլիական մամուլը միշտ էլ գրում է, որ նրանք դեռ Թիւրքիայում են գտնվում:

Թիւրքերը դրամով դեռ չեն բաւականանում: Նրանք կատարել են զօրահաւաք նախ Կ. Պոլսում և ապա բովանդակ երկրում: Րէյտէրի հեռ. գործ. Կ. Պոլսից հաղորդում է, որ այնտեղ դիպլօմատիական շրջաններում այն կարծիքն է տիրում, որ Գերմանիայի առաջարկով գեներալ Լեման ֆօն Սանդերս նշանակվել է Թիւրքական բանակի ընդհ. հրամանատար, և թէ շատ չանցած՝ Թիւրքիան կը միանայ Գերմանիային և Աւստրիային, պատերազմելով դաշնակիցների դէմ: Պաշտօնական շրջաններում կարծում են, որ Թիւրքիան հաւաքել է մեծ Թւով զօրք Երզրումի շրջակայքում և Եւրոպական Թիւրքիայում: Դաշնակիցների Կ. Պոլսի դեսպանները Բ. Դրան ուշադրութիւնն են հրաւիրել մի այդպիսի անխոհեմ քայլի ունենալիք ծանր հետևանքների վրա: Թիւրքերը կրկին ու կրկին խոստացել են պահպանել ուղիղ չէզոքութիւն և ամեն կերպով հերքում են իրանց վերագրված դիտաւորութիւնները: Սակայն ամբողջ անգլիական և ֆրանսիական մամուլը չէ հաւատում Թիւրքիայի խոստումներին ու տուած հաւաստիքներին: Երէկվայ (օգոստ. 29, ն. տ.) «Թայմսի» մի պաշտօնապէս ներշնչված խմբագրականը ասում է հետևեալը.

«Թիւրքերը Թող ցնորքներ չը սնուցանեն, որոնք կանգնում են մի խախուտ գետնի վրա: Եթէ նրանք ընտրում են պատերազմ՝ Գերմանիայի խնդրանքով, նրանք վըտանգում են իրանց պետական գոյութիւնը: Երրեակ համաձայնութեան պետութիւնները ոչ մի կռիւ չունեն Թիւրքիայի հետ: Անգլիան միշտ ցանկացել է նրա առաջադիմութիւնը և բարենորոգումը: Անգլիան և դաշնակիցները պահանջում են, որ Թիւրքիան պահպանի բացարձակ չէզոքութիւն համաեւրոպական պատերազմում և հրաժարվի իրա բալկանեան դրացիների վրա յարձակվելուց:

«Այդ պարագայում դաշնակիցները պատրաստ են երաշխաւորելու նրա ամբողջութիւնը և անկախութիւնը, նրան տալ ֆինանսական միջոցներ զարգացնելու երկիրը, և ազատել Թիւրքիային Գերմանիայի միակողմանի կեղեքումներից: Այս բոլոր առաւելութիւնների հետ, Թիւրքիան կը շահի Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի բարեկամութիւնը, եթէ կատարի չէզոքութիւնը պահպանելու իր խոստումը. իսկ եթէ նա նկատի չառնի Անգլիայի և դաշնակիցների ցանկութիւնները և ավեգէրի արկածախնդրութեան մի ընթացք, հէնց ինքն կը լինի իր կործանման պատճառը: Երեք պետութիւնները այդ դէպքում նրան պիտի նկատեն մի թշնամի և վերաբերվեն իբր այդ: Ասիական Թիւրքիա, Արաբիա և Դարդանէլ բաց են նրանց առջև. և Թիւրքիան ոչ մի օգնութեան չէ կարող սպասել Գերմանիայից, կամ իր աւանդական թշնամի Աւստրօ-Ունգարիայից:

«Եթէ Թիւրքիան գցի ձեռնոցը, երեք դաշնակիցները կը վերցնեն այդ և կը սրբեն Թիւրք կայսրութիւնը աշխարհի երեսից»:

Եւ «Թայմս» Թիւրքերին յիշեցնում է մի շարք պատմական փաստեր գերմանօ-աւստրիական «բարեկամութեան» դրուագներից՝ հասցնելով մինչև Բաղդադի երկաթուղին և Բոսնիա-Հերցոգովինայի կցումը: «10 տարի առաջ, — ասում է Թերթը,— Թիւրքական մի արշաւանք դէպի Ռուսահայաստանը գուցէ գրաւէր հայերի համակրութիւնը: Այժմ սահմանի երկու կողմն էլ այդ համակրութիւնը Թեքվել է Ցարի բանակները»: Եւ խորհուրդ է տալիս երիտասարդ Թիւրքերին և Էնվէր փաշային պատերազմի ձեռնարկելուց առաջ մի լաւ մտածել և կշռել շահաղէտի հարցը:

«Դէյլի Նիւս» ասում է, որ եթէ Թիւրքերը միջամտեն եւրոպական պատերազմին և փորձեն յարձակվել Կովկասի վրա և կամ գրգռել Եգիպտոսի և Տունիսի խալամներին, նրանք չեն կարող մեծ վնաս հասցնել դաշնակիցներին, սակայն ապահովապէս դաշնակիցները կը սրբեն այդ կեղտը՝ Թիւրքիա աշխարհի երեսից: Նոյն ոգով գրում են «Դէյլի Կրօնիկլ» և «Ուէստմինստըր Գազէտ»:

Մի յայտնի Թիւրքասէր Թերթ, «Պէլ-Մէլ Գազէտ», որ միշտ Թիւրքերին նկատել է միակ ջէնտըլմէն ազգ Մերձաւոր Արևելքում, կատաղի լեզուով զգուշացնում է Թիւրքերին չը խաղալ բրիտանական առիւծի հետ, այլապէս, ինչ որ էլ լինի ներկայ համաեւրոպական պատերազմի արդիւնքը, Թիւրքիան կանյայտանայ աշխարհացոյցից որպէս մի պետութիւն:

«Դէյլի Տելէգրաֆ» երկու օր առաջ հաղորդում էր մի ծանրակշիռ լուր Թիւրքիայում քրիստոնեաների անապահով դրութեան մասին: Նա ասում է, որ Պոլսի ամերիկական դեսպան պ. Մօրգընտօու Թիւրքիայի ուշադրութիւնը հրաւիրել է գաւառներում տիրող անիշխանութեան վրա, որին զոհ կարող են լինել քրիստոնեաներ: Եւ նա ապահովութիւն է պահանջել ամերիկացի միսիօնարների կեանքի և ինչքերի համար: Եւրոպական ջրերում գտնվող երկու ամերիկեան մարտանաւերը մեկնում են դէպի Միջերկրականի արևելեան ափերը:

Եւրոպա մխրճվել է մի արիւնոտ պատերազմի, մեծ պետութիւնները սկսել են «լինելու և չը լինելու» պայքարը: Թիւրքիան ինքն իրան ազատ է զգում շարժվել և լուծել հին և նոր օխեր: Գուցէ դեռ մի տասնեօրդ ժամու ուշ չէ հայկական լիդէրների ականջին պտտալ.

Caveat, Consules!

Արշակ Սաֆրաստեան

*) Ըստ 1907-ի Հաագայի միջազգային պայմանադրութեան:

ՆՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Դեռ երեք շաբաթ առաջ, քննելով Թիւրքիայի պատերազմական պատրաստութիւնների տեղեկութիւնները, այն կարծիքն էինք յայտնել, որ Թիւրք կառավարութիւնը հանգամանքներից օգտվելու իր մեծ հմտութեամբ Թերևս այժմս նախայարձակ չը լինի և երկչոտութեամբ շարունակէ իր պատրաստութիւնները շատ երկար. մինչդեռ օր օրին երկրի մէջ կատարվում են ապօրինութեան, հալածանքի և Թալանի նոր և նոր դէպքեր...

Վերջին օրերի տեղեկութիւնները գալիս են արդարացնելու այս կասկածը: Պատերազմի սանձած միջազգային շփոթից օգտվելով՝ Բ. Դուռը ետ է կանչել հայկական վիլայէթների համար նշանակված երկու ընդհ. քննիչներ՝ Հօֆին և Վեստենենկին և նրանց գործակիցներին. Թէ ինչու են Կ. Պոլիս կանչված, առ այժմս դեռ պարզ չէ, բայց միայն այն փաստը, որ ընդհ. քննիչները հազիւ երկու ամիս երկրում մնալով՝ ետ են կանչվում իրանց բոլոր ծառայողների հետ, բաւական է համոզելու, որ սուլթանի կառավարութիւնը իրան անհաճոյ հաստատութիւնները ի չիք է դարձնում, վերացնում է Եւրոպայի ստիպմամբ այս տարվայ յունվարի 11-ին կազմված պայմանագիրը՝ հայկական վիլայէթների կառավարչական րէֆօրմների մասին: Մի քանի օր առաջ էլ Թիւրք կառավարութիւնը յանդուգն կերպով յայտարարեց մեծ պետութիւններին, որ ինքը վերացնում է կապիտուլացիաները՝ Թիւրքիայում ապրող օտարահպատակների մի շարք մենաշնորհումները և արտօնութիւնները: Այս վերացման առիթով մեծ պետութիւնները արդէն բողոքել են և հաւանօրէն արգելք կը լինեն Թիւրքիային՝ իրագործելու իր յայտարարութիւնը, չը նայած, որ նա յայտնել է, թէ պատերազմ կը յայտնէ կապիտուլացիաների վերացումը չը ճանաչողներին: Բայց ծվ պէտք է բողոքէ հայկական շրջանների ընդհանուր քննիչների ետ կանչելու և նրանց պաշտօնանկ անելու դէմ: Այդ քննիչների հաստատման համար տեղի էին ունեցել դիւանագիտական խրթին բանակցութիւններ և համաձայնութիւններ. ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը անցեալ տարի յատուկ ճանապարհորդութիւն կատարեց հայկական հարցի լուծման համար. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պատգամաւորութիւնն էր գործում Պարիզում Պօղոս Նուպար փաշայի գլխաւորութեամբ. հայ մամուլն էր անդադրում քննում կատարվելիք գործը և մինչև ներկայ պատերազմի բռնկումը ընդարձակ յօդուածներ էր նուիրում հայկական հարցին: Բայց այդ բոլորը այսօր ապարդիւն անցան, ոչնչացաւ դիւանագիտական բանակցութիւնների տուած յունվարի 11-ի ողորմելի պայմանագիրը, որի իրագործման հետ հայերս կապել էինք երանութեան և խաղաղ տարիների հեռանկարը:

Թիւրքիայի հետ պատերազմը, որքան և անցանկալի լինի Թիւրքիայի խոհեմ կուսակցութեան համար, ի վերջոյ, ամենայն հաւանականութեամբ, տեղի կունենայ: Եւրոպական պայքարից յետոյ վերջնական խաղաղութեան համար Ռուսաստանը իր հաշիւները պէտք է մաքրէ և Թիւրքիայի հետ, որի սահմաններում միլիօնաւոր քրիստոնեաներ են ապրում. այս բանը բնազդաբար զգացել է Էնվէր փաշայի խումբը, որ իրաւախուսված գերմանական խոստումներից՝ ջերմապէս ցանկանում է հէնց այժմ կռուի բռնվել ռուսների հետ, երբ պատերազմ է մղվում գերմանացիների հետ: Եթէ ի նկատի ունենանք գերմանացի զինւորականների այն բազմութիւնը, որ հեղեղել է Թիւրքիայի բոլոր ռազմական վայրերը, և այն բարձր հեղինակութիւնը, որ գերմանացիք վայելում են սուլթանի երկրում, անհաւանական չը պէտք է Թւայ ռուս-Թիւրքական պատերազմի կարելիութիւնը. այդ պատերազմը ճակատագրական կը լինի Թիւրքիայի համար և փրկութեան դուռ կը բանայ մի շարք ազգութիւնների առաջ:

Սպասենք այդ օրին. բայց և անդադրում գործենք. աշխատանքի մէջ կը գտնենք մեր միութիւնը. աշխատանքը կը միացնէ տարբեր խառնուածքի և բնաւորութեան տէր մարդկանց. աշխատանքն և ընդհանուր գործն է այն զօդը, որով այժմս համակվելու ենք բոլորս, Թողնելով մի կողմը հին հաշիւները:

Գ. Տէր-Ռուբինեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍԻԱԲՆԱԿ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԵՐԻ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Մշակի» մէջ լոյս տեսած յօդուածները Ռուսաստանում բնակվող Թիւրքահայերի դրութեան մասին, երկու պետութիւնների միջև պատերազմ տեղի ունենալու դէպքում, ժամանակակից և անյետաձգելի հարցեր են շօշափում:

Այդ հարցի առիթով Բագւում գտնվող Թիւրքահայերի մէջ էլ մի քանի անգամ ժողովներ և խորհրդակցութիւններ են տեղի ունեցել:

Այդ խորհրդակցութիւնների միջոցին պարզվել է, որ Ռուսաստանում երկար ժամանակից ի վեր բնակութիւն հաստատող Թիւրքահայերը եթէ մինչև այժմ որևէ դիմում չեն արել—լինի անհատապէս թէ խմբովին—ռուս կառավարութեան և չեն արտայայտվել այս կամ այն ուղղութեան մասին, դրա պատճառը աւելի քան յարգելի է եղել:

Ռուսաստանում գտնվող Թիւրքահայերի մեծ մասը որոշ և ինքնուրոյն ձեռնարկների տէր լինելով՝ արդէն թէ Կովկասում և թէ Ռուսաստանի ներքին նահանգներում—լինի առևտրական ասպարէզում, լինի երկրագործական և արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններում—մի կողմից իրան, ի հարկէ, կապված է զգում տիրող պետութեան ընդհանուր շահերի հետ, իսկ միւս կողմից, ունենալով Թիւրքահայաստանում կալուածներ, ծնող և ազգականներ, այս վերջիններին ճնշումների և հալածանքների ենթարկելու երկիւղից և մինչև անգամ կալուածները գրաւման ենթակայ չը դարձնելու նախազգուշութեամբ ետ է մնացել, ինչպէս ասացինք, մի որևէ քայլ անելուց այս կամ այն ուղղութեամբ:

Վերջին մի քանի տարիների ընթացքում, Ռուսաստանում բնակութիւն հաստատող գաղթականութիւնը, տեսնելով և համոզվելով որ ռուս կառավարութիւնը Թիւրքահայաստանում բարեփոխութիւններ մտցնելու նախաձեռնութիւնն իր վրա է վերցրել, դրա մէջ, բնականօրէն, կրկին գրաւական տեսաւ բարեացակամութեան դէպի ինքը միևնոյն ժամանակ: Եւ ծվ կարող է ուրանալ, որ Թիւրքահայը Ռուսաստանում միշտ բարեացակամութիւններ է վայելել ռուս կառավարութեան կողմից:

Այժմ, երբ իրերի դրութիւնը միջազգային քաղաքականութեան մէջ ուրիշ կերպարանք է ստացել և երբ ռուս կառավարութիւնը զբաղված է իր անմիջական հոգսերով և հետևապէս Թիւրքահայաստանի բարեկարգութեան հարցը, ժամանակաւորապէս անշուշտ, Թողնված է, Թիւրքահայ գաղթականութիւնն էլ բնականօրէն սպասողական դրութեան մէջ է գտնվում:

Գալով այն մասին, Թէ Ռուսաստանում ապրող Թիւրքահայը ինչ դիրք պէտք է բռնէ և ինչ նախազգուշական միջոցներ պէտք է ձեռք առնէ, որպէսզի երկու պետութիւնների միջև պատերազմ առաջ եկած դէպքում, համաձայն ընդհանուր օրէնքների, ճանաչվելով Թշնամու կողմին պատկանող տարր, չենԹարկվի աքսորման և այլն, մեր կողմից Թոյլ կը տանք մեզ մեր կարծիքը յայտնելու:

Ռուս պետութիւնը Թիւրքահայերի հետ չի վարվի ընդունված ընդհանուր օրէնքներով, նախ՝ այն պատճառով, որ ինքը իր մեծահոգութեամբ և մարդասիրութեամբ իր դռները բաց է արել և հիւրընկալել ներկայիս Ռուսաստանում բնակվող Թիւրքահայերի 95%-ը աբեան և կոտորածների ժամանակ, և երկրորդ՝ այն պատճառով, որ հիւրընկալվող Թիւրքահայ գաղթականութիւնը չէ դադարել միշտ և ամեն դէպքում իր երախտագիտական զգացմունքները արտայայտելուց և շատ լոյեալ կերպով ապրել է ռուսական հողում:

Բայց և այնպէս պէտք կայ որ այժմեանից, ապագայ պատահականութիւնների և Թիւրիմացութիւնների առաջն առնելու համար, Ռուսաստանում գտնվող Թիւրքահայերը խորհրդակցութիւններ կազմեն և իրանց անելիք դիմումները որոշեն բարձր կառավարութեան առաջ. և այդ դիմումն ինչ մոքով և ուղղութեամբ էլ որ լինի, պէտք է կատարվի միայն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի միջոցով:

Խորհրդակցութիւնը կարելի է կազմակերպել Թիֆլիսում, այն պայմանով, որ Կովկասի բոլոր քաղաքներից մի-մի պատգամաւոր ներկայ գտնվեն այդ ժողովում:

Բագու Թիւրքահայ

ՍՈՒՔԻԱՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԱՀԸ

Էջմիածնից մեզ հեռագրում են երէկ, ամսիս 12-ին.

«Երկարատև ծանր հիւանդութիւնից յետոյ վախճանվեց Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեանցը»:

—

Սուքիաս արքեպիսկոպոսը շատ լաւ յայտնի է հայ հասարակութեանն իր ուղղութեամբ և գործունէութեամբ: Նա վարել է յաջորդի, առաջնորդի, սինօդի անդամի, ճեմարանի փոխ-տեսչի (Այվազովսկիի տեսչութեան օրով) և ուսուցչի պաշտօններ: Պատկանելով որոշ աշխարհահայեացքի՝ կղերական-պահպանողական, նա հանդիսացել է Էջմիածնում իբրև պարագլուխ այդ հոսանքի հայ հոգևորականութեան մէջ և իր ուղղութիւնը պաշտպանել է եռանդով և յաճախ կրքոտ կերպով: Իբրև որոշ և անսասան համոզմունքի տէր մարդ՝ նա ունեցել է և ջերմ պաշտպաններ և ջերմ հակառակորդներ: Նա սատար է հանդիսացել և հայկական գրականութեան՝ տալով «Պատմագիրք Հայոց» հրատարակութեան ծախքը:

Իր ծերութեան օրերում, նա ենթարկվեց հայ դեմագօգիական և խուլիգանական տարրերի յարձակումներին և անարգանքին, բայց հայ հասարակութիւնը միահամուռ դատապարտեց խուլիգանական այդ վարմունքը և պահպանողական-կղերական բանակի այդ ծերունի պարագլուխը ցաւակցութեան արտայայտութիւններ ստացաւ և հայ ժողովրդի լաւսաւոր, ազատամիտ հոսանքներից:

Էջմիածնի միաբանութեան շարքից անյայտացաւ մի ցայտուն և կարկառուն դէմք:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Հայրենիքը կանչում է

Զաքաթալա, 8 սեպտեմբերի

Մեր քաղաքում մօտ 60 տարի վերաբնակվող և քաղ. իրաւասու զարաբաղցի հարուստ Նազար-ապէր Սահակեանի երկու որդիքը գտնվում էին ռուսաց պատերազմող բանակում: Նրանցից մէկը, Վարդանը, ինչպէս երևում է հօր ստացած հեռագրից, պատերազմում վիրաւորվելով բերվել է Մոսկվայի հիւանդանոցը, իսկ միւսը դեռ կռւի դաշտումն է:

Նազար-ապօր ամենափոքր որդին, Արմենակը, որ պաշտօնավարում էր Զաքաթալայի շրջանի հաշտարար դատարանում, իբր հարազատ եղբայրների գեղեցիկ օրինակին հետևելով Թողեց իր պաշտօնը և կամաւոր զինւոր գրվելով 3—4 օր առաջ մեկնեց այստեղից: Ծերունի հայրը գոհ է իր որդոց անկեղծ հայրենասիրութիւնից և օրհնում է նրանց:

Ի լրումն «Մշակի» № 191-ում լոյս տեսած իմ գրութեան աւելորդ չեմ համարում հաղորդել, որ պայուսակը գետում գտնված է. շատ լրագիրներ, ծրարներ Թրջվել, փչացել են:

Սօյգարէ

—

Օգնութեան գործը

Նոր-Բայազէտ, 7 սեպտ.

Պահեստի զինւորների ընտանիքներին օգնութիւն հասցնելու գործում Նոր-Բայազէտը ևս անմասն չը մնաց: Հասարակութիւնը իր քաղցր պարտականութիւնը համարեց իր լուման ձգել այդ օգնութեան գանձանակը: Նախ մի ժողովում ընտրվեց մի մասնաժողով, որի կազմի մէջ մտան Հ. Խաչատրեան, Գ. Արծրունի, Ց. Ալիխանեան, Տ. Տէր-Միքայէլեան, Խ. Թորգոմեան և այլք: Մասնաժողովը լիազօրվեց քաղաքիս հասարակութեան մէջ հանգանակութիւն սկսել և միևնոյն ժամանակ ցուցակագրել ընտանիքների Թիւը: Դուրս եկաւ, որ մօտ 100 ընտանիք կարօտ են նպաստների, իսկ հանգանակութիւնը տուեց 1000 րուբլուց աւելի մի գումար: Բացի այդ՝ մի այլ ժողովում մեշչանական հասարակութիւնը որոշեց իր միջոցներից նուիրել նաև 500 ր. օգնութեան գործը աւելի մեծացնելու համար:

Հանգանակութիւնը Թէև ընդարձակ չափեր չընդունեց, բայց և այնպէս այդ կամաւոր նուիրատուութիւնը պարզեց մեր քաղաքացիներից շատերի երեսը: Սակայն ցաւալի է, որ գտնվեցին մարդիկ, ունևոր, կարող մարդիկ, որոնք մերժեցին իրանց մի քանի րուբլիները այն ընտանիքների օգտին, որոնց կօշէկներից է դիզվել իրանց հարստութիւնը, մերժեցին օգնութեան գալ այնպիսի անտէր որբերին, անդամարդ կանանց, որոնց արտ ու ափը անքաղ էր մնացել, խոտը սարերում, հացաբոյսը դաշտերում, հաշանը կալերում փտած՝ առանց աշխատող ձեռքերի:

Այնուամենայնիւ մասնաժողովը իր գործը կատարեց, բաժանելով իր նպաստները շնչի հաշւով նքաւոր զինւորացուների ընտանիքներին, որոնք մասամբ կարօղացան հաւաքել իրանց բերքը:

Նպաստներ սպասվում են նաև կառավարութեան գանձարանից, որի համար քաղ. վարչութիւնը դարձեալ ցուցակագրել է կարիքաւորներին:

Գ. Սիմոնեան

—

Դպրոցը նախանձելի վիճակում

Գօրի, 6 սեպտեմբերի

Տեղիս հայոց եկ.-ծխ. երկսեռ դպրոցը այս վերջին տարիներս շատ ցաւալի դրութեան մէջ էր՝ Թէ նիւթապէս և Թէ ուսումնական տեսակէտից:

Հին հոգաբարձուները զբաղված լինելով իրանց անձնական գործերով՝ միանգամայն անխնամ դրութեան մէջ էին Թողել դպրոցը և ամբողջ մի տարվայ մէջ ունեցան միայն երկու նիստ: Այժմ, շնորհիւ նորընտիր եռանդուն հոգաբարձութեան, որը մի տարի է՝ ինչ պաշտօնի մէջ մտաւ, դպրոցը նորից հասաւ ծաղկեալ դրութեան: Նախկին հոգաբարձութիւնը նորին յանձնեց 1012 ր. պարտք և պահում էր միայն չորս բաժանմունք, այն էլ III և IV բաժ. միացեալ, և ուսուցիչները ամիսներով ռոճիկ չէին ստանում: Նոր հոգաբարձութիւնը այդ պարտքը վճարեց և այս տարի բացեց V բաժ., բացի սրանից՝ որովհետև աշակերտութեան Թիւը անչափ աւելացաւ, ուստի I բաժ. զուգընթացի փոխեց: Անցեալ տարի աշակերտների Թիւը 110 էր, իսկ այս տարի հասաւ 164-ի: Նոր հոգաբարձութիւնը մըտադիր է հետևեալ տարի բանալ VI բաժ.:

Արշակ Արշակունի

—

Մեր դրութիւնը

Կարս, 4 սեպտեմբերի

Դպրոցներից ոմանք դեռ փակ են, մօտ 5000 աշ.-աշակերտուհի իրանց ուսուցիչներով կարօտով սպասում են դպրոցների բացման: Միևնոյն հիմնարկութեան մէջ ուսումը սկսվել է գիմնազիայի և րէալական դպրոցի: Մինչև ճաշ գիմնազիայի դասեր են լինում, իսկ ճաշից յետոյ՝ րէալական դպրոցի: Քաղ. դպրոցի միայն մանկավարժական բաժինը բացվեց—մի դասատուն:

Ժողովուրդը չափազանց նեղութիւն է կրում հացի պակասութեան պատճառով: Ուտողները տասնապատկվել են. հացթուխները չեն կարողանում բաւարարութիւն տալ: Իւրաքանչիւր փռի առաջ առաւօտ ու երեկոյ խռնված են բազմաթիւ հաց առնողներ և սպասում են հերթի: Փռից դուրս եկած հացը տաք-տաք կշռում ու տոպրակներն են կոխում: Ճարահատեալ ուտում են:

Երանի այն ժամանակ, երբ իւրաքանչիւր տան իրա համար Թոնիր ունէր և մի քանի շաբաթվայ կամ ամսվայ հացը մի անգամից Թխում-դարսում էին: Այժմ մեր տանային հացթուխները խառնում են գառել, էլ չեն ուզում չարչարվել, մաղել, շաղախել, Թխել:

Նազելի խանումներ. Թողէք պճնասիրութիւնը, հեռացէք տանգօ-մանգօյից, դարձէք կատարեալ տանտիկիններ, ինքներդ ձեզ համար հաց Թխեցէք և ձեր երեխաների հետ վայելեցէք:

Այսօր Կարսը ծայրայեղ ոգևորութեան մէջ է և զարդարված է մանր դրօշակներով: Զարդարված են նոյնպէս կառքերն ու մանաւանդ աւտօմօբիլները: Դիրք ու հեղինակութիւն ունեցող պաշտօնական անձինք, օրիորդներ ու տիկիններ վազվզում են փողոցներում և վաճառում են անգլիական, ռուսական, սերբիական ու ֆրանսիական մանր դրօշակներ: Փողոցում նուագում է զինւորական երաժշտութիւնը, բոլորի կուրծքերը զարդարված են դրօշակներով: Բոլորը աշխատում են յօգուտ Կարմիր Խաչի:

Վառելիքը ծայրայեղօրէն Թանգացել է: Սաժէնը 28 ր. արժեցող փայտն այժմ դարձել է 40 ր.: Եւ դա ամենահասարակ տեսակն է:

Ս. Տէր-Մելքիսեդեկեան

—

Չարագործութեան զոհ

Բաւթայիս, 7 սեպտեմբերի

Այսօր հողին յանձնեցինք ողբերգական մահով վախճանված երիտասարդ Եազոր Ալիրազեանցի մարմինը:

Դժբաղդը ծառայում էր «Կիրակօզով և Օհանով» առևտրական ֆիրմայի Բաւթայիսի ճիւղում գործակատարի պաշտօնով: Տասն օր առաջ յիշեալ ֆիրմայից նրան տալիս են 5000 րուբլու մուրհակներ և ուղարկում են Շօրապանի գաւառը ապառիկները ժողովելու: Նա ձիով անցնում է մինչև Սվիրի և այդտեղ իջնում է մի վաճառականի տան, որ նոյնպէս մուրհակով պարտ է լինում 270 րուբլի: Այդտեղ նրան սիրով հիւրըն-

[illegible]

Ս. Նալբանդեան

[illegible]

N. N.

ՎՈԼԳԱՅԻ ԱՓԵՐԻՑ

VII

[illegible]

վայրը Վոլգայի վրա՝ Կազան քաղաքն էր։

Ես մտնում էի Կազան բոլորովին այլ տպաւորութիւններով, քան թէ տեսայ. ես սպասում էի տեսնել շարժուն, կենդանի քաղաք, ուսանողական եռուն կեանք. սակայն մեծ եղաւ զարմանքս, երբ այս բոլորի փոխարէն ես տեսայ թէև բաւական մեծ, բայց չափազանց անկենդան քաղաք հին շինութիւններով։ Գիշերները մինչև անգամ ժամը 12-ին այնքան դատարկվում է քաղաքը, որ դժուար է լինում կառք վարձել։ Երևակայում եմ թէ ի՛նչ պէտք է լինի այստեղ ձմեռը նաւագնացութիւնը փակված ժամանակ։ Պատահում են երբեմն ուսանողներ. բայց չը կայ համալսարանական քաղաքի աշխոյժը և կեանքը, և եթէ համեմատելու լինենք այս կողմից Սարատովը, որի համալսարանը բոլորովին նոր է, նա բարձր է կանգնած Կազանից։

Հայեր Կազանում շատ շատ քիչ են, միայն հէնց 7—8 տուն. կան մինչև 50 հայ ուսանողներ։

Այստեղի հայերից յիշենք մի քանիսին։

Կազանի առևտրական դպրոցի տեսուչն է՝ ալէքսանդրոպոլցի Պարոյր Կիրակոսեանը, որը աւարտել է երկու բարձրագոյն դպրոց. Պետերբուրգի առևտրական ինստիտուտը և Կազանի համալսարանի իրաւաբանական ֆակուլտէտը։ Նա ամբողջովին կլանված է իր առևտրական դպրոցով. և Կազանի այդ դպրոցի ուշադրութեան արժանի և հոյակապ շինութիւնը իր ամեն տեսակ յարմարութիւններով և շատ հարուստ տեխնիքական կաբինէտներով—որի վրա ծախսվել է մինչև 1/2 միլիոն րուբլի—Պ. Կիրակոսեանի և վերատեսչի (Ալէքսանդրոպոլից տեղափոխված) եռանդուն ջանքերով է կառուցված։

Այստեղ է յայտնի ակնաբոյժ Կազանի Կայսերական համալսարանի պրոֆեսոր Ալէքսանդր Ադամիւկը։ Ադամիւկը աւարտել է, և ահա համարեա 20-ից աւելի տարիներ է, որ յայտնի պրոֆեսոր Ադամիւկից յետոյ ստացել է համալսարանի ակնաբուժական բաժնի ամբիոնը։ Պրոֆեսորը յոգնած է երևում և չը նայելով նրա ոչ այնքան ծեր հասակին՝ մտադիր է մի քանի տարուց յետոյ հրաժարական տալ։

Դուք ամեն օր կը տեսնէք նրա մօտ հիւանդների ահագին բազմութիւն եկած զանազան ծայրերից և քաղաքներից. և բժշկապետի սուր դանակը հրաշքներ է գործում։

Պատահմամբ առիթ ունեցայ ծանօթանալու Կազանում երգեցողութեան ուսուցչուհի տիկ. Գենջեանի հետ՝ նրա մօտ մի կարճահասակ ծերունի կնոջ հետ. և ի՛նչ. բանից դուրս եկաւ, որ ծերունի կինը՝ տէր-Գաբրիէլ Պատկանեանի դուստր է և մեր տաղանդաւոր բանաստեղծ Ռ. Պատկանեանի քոյրը։

Տիկ. Գենջեանը աւարտել է Պետերբուրգի կոնսերվատորիան և հանգուցեալ օր. Պապայեանի և Եկմալեանի հայրենակիցներից է։

Ահա յիշատակութեան արժանի մի քանի հայ դէմքեր։

Եւ այդ ընտանիքները, չը նայելով որ տարիների ընթացքում կտրված են եղել մայր երկրից, բայց նրանք մնացել են լաւ հայեր. Նրանց տներում դուք կը տեսնէք հայ ուսանողներ. Նրանք շատ ուրախանում և խմբվում են հայ քահանայի շուրջը։

Թէ Կիրակոսեան ընտանիքը և թէ յարգելի պրոֆեսորը այնպիսի սիրով և կարօտով են լսում հայ երգեր, մանաւանդ ժողովրդական երգերից, որ մարդու վրա շատախորժելի տպաւորութիւն է թողնում։ Պրոֆեսորի պատմածից երևաց, որ նրանք կազմելիս են եղել անցեալներում մի փոքրիկ երգեցիկ խմբակ իրանցից և ուսանողներից և Ջաւկին ու Ծննդեան տօներին նրանք խմբվելիս և երգելիս են եղել թէ ժողովրդական և թէ եկեղեցական երգեր...

Մի խօսքով՝ Կազանի հայերից ստացած տպաւորութիւնս չափազանց լաւ էր։

Կ ա զ ա ն Ս. ք. Ասլանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

◆ Փոխարքային ներկայացու առանձին յանձնարարութիւնների պաշտօնեայ Լ. Գ. Եւանգուլեանն։

◆ Մոսկվայի քաղաքագլխի պաշտօնակատարը դիմել է Թիֆլիսի քաղաքագլխին, յայտնելով որ այս սեպտեմբերի 14-ին Մոսկվայում գումարվում է քաղաքագլուխների համագումար՝ քննելու մի շարք հարցեր, որոնք վերաբերում են պատերազմում վիրաւորվածների և տեղաւորվելու և ապահովելու խնդրին, այդ պատճառով խնդրում է Թիֆլիսի կողմից մի ներկայացուցիչ ուղարկել համագումար։ Քաղաքագլուխը պատասխանել է, որ ի նկատի ունենալով որ ամսիս 12-ին Թիֆլիսում գումարվում է Կովկասի քաղաքների քաղաքագլուխների համագումար, այդ պատճառով Թիֆլիսը անկարող է Մոսկվայի համագումարն ուղարկել իր ներկայացուցչին։ Այդ պատասխանի հետ միասին քաղաքագլուխը դիմել է Մոսկվայի քաղաքագլխի պաշտօնակատար Վ. Դ. Բրիանսկին, խնդրելով համագումարի քննութեանը դնել այն հարցը, թէ քաղաքների արած ծախքերը վիրաւորների ապահովութեան համար ի՞նչ աղբիւրներից պէտք է ծածկվեն։ Քաղաքագլուխը յայտնել է նոյնպէս, որ Թիֆլիսը մտնում է վիրաւորներին խնամող քաղաքների շարքը, որի համար և Վ. Դ. Բրիանսկին ուղարկվեց 5000 րուբլի։

◆ Ներկայումս Թիֆլիսումն է գտնվում Պետական Դումայի անդամ Միք. Պապաջանեանը։

◆ Ամսիս 14-ին, կիրակի օրը, տեղի կունենայ ս. Խաչ եկեղեցու օծումը։ Օծման հանդէսը կատարելու է առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը։

◆ Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան՝ վիրաւոր զինւորների համար բացած հիւանդանոցում մի-մի մահճակալ իրանց ծախսերով պահելու համար ցանկութիւն են յայտնել հետևեալ տիկնայք.—Ե. Զ. Ադամեան, Ե. Մ. Աղելխանեան, Ն. Ի. Ալիբէգեան, Ս. Վ. Արղութեան-Երկայնաբազուկ, Ս. Ս. Յարութիւնեան, տիկ. Վարդապատրիկեան, Ս. Ի. Գերասիմեան, Ի. Ի. Զաւրեան, Ե. Պ. Ղորղանեան, Ս. Մ. Յովհաննիսեան, Ս. Ի. Օհանեան, իշխ. Մ. Մ. Թումանեան։ Ա. Խ. Ղարաջեանը յայտնել է, որ եղբ. Բոզարջեան առևտրական տունը ցանկութիւն է յայտնել այդ հիւանդանոցում պատերազմի ընթացքում պահել 3 մահճակալ։ Բացի այդ՝ տիկ. Պապաջանեանը ցանկութիւն է յայտնել պատերազմի ընթացքում ամսական 5 րուբլի նուիրել։

◆ Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան՝ վիրաւորված զինւորների համար բացած հիւանդանոցը հսկելու համար ընտրված է կանանց մի առանձին կօմիտէ հետևեալ անձերից բաղկացած.—իշխանուհի Ս. Վ. Արղութեան-Երկայնաբազուկ, Ե. Մ. Աղելխանեան, Ե. Գ. Աբէլեան, Ե. Զ. Ադամեան, Ե. Ա. Աւթանդիլեան, Ե. Զ. Ալիբէգեան, Օ. Մ. Բաբալեան, Բաբաջանեան, Մ. Դ. Ղարաջեան, Մ. Ն. Յարութիւնեան, Ե. Պ. Ղորղանեան, Մ. Ն. Վարդազարեան, Ս. Ս. Ռոտինեան, Վ. Լ. Սունդուկեան, Ս. Ս. Քալանթարեան, Ա. Ի. Պօղոսեան, Ե. Ս. Դոլուխանեան, Ս. Մ. Յովհաննիսեան, Կ. Ի. Ղազարեան, Ե. Ե. Տէր-Գրիգորեան, Մ. Մ. Լիսիցեան, Մ. Գ. Մինկեվիչ, Ա. Մ. Ղուլեան, Մ. Մ. Ասլամազեան, Ե. Ի. Ղուլեան, Ս. Մ. Բոզարջեան, Օ. Ի. Վարդապատրիկեան, Ե. Գ. Լազարեան։

◆ Րէալական դպրոցի վերատեսուչը յայտնել է քաղ. կենտրոնական կօմիտէի նախագահին, որ մանկավարժական խորհուրդը որոշել է դպրոցի շէնքում 6 մահճակալ դնել վիրաւոր զինւորների համար և նրանց պահպանութիւնը իր վրա վերցնել։

◆ Լ. Ա. Կայզեր յայտնել է կենտրոնական կօմիտէին, որ նա տանը պահելու համար կը վերցնի 6 վիրաւորի, որոնցից երկուսը օֆիցէրի։

◆ Խ. Բ. Արզումանեան (Պասկեվիչա փող. № 16) յանձն է առնում երկու վիրաւոր պահել իր ծախքով և երկու մեծ սենեակ էլ առանց վարձատրութեան յատկացնում է վիրաւորներ տեղաւորելու համար։

◆ Սարաջևի գրասենեակը քաղ. կենտ. կօմիտէին է յանձնել 1,012 ր. վիրաւորների համար 10 մահճակալ պահելու։

◆ Նիկ. Աբրահամեանի հաշւապահական դասընթացքներում զօրականների օրիորդները և աղջիկները ազատ են ուսման վարձից։

◆ Սեպտեմբերի 22-ին կայանալիք «դրօշակների օրվայ» առիթով դրօշակներ ծախելու համար բազմաթիւ օրիորդներ ցանկութիւն են յայտնել իրանց ընդունել դրօշակներ ծախողների թւում։

◆ Սեպտեմբերի 25-ին քաղ. վարչութեան մէջ աճուրդ է նշանակված փայտ մատակարարելու և տպագրական գործերի համար։

◆ Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնը հաստատել է Տ. Մ. Փիլոսեանի Թիֆլիսում հիմնելիք առևտրական բարձր դասընթացքների կանոնադրութիւնը։

Կ Ո Վ Կ Ա Ս

◆ Ինչպէս հաղորդել էինք, Բագւի Հայոց Մարդասիրական Ընկերութիւնը որոշել էր իր հաշւով 100 մահճակալ պահել վիրաւոր զինւորների համար։ Այժմ որոշվել է հիւանդանոցը բանալ հոկտեմբերի 1-ին։ 100 մահճակալից 80-ը տեղաւորվելու է Մարդասիրական Ընկ. տան մէջ, իսկ 20-ը տիկ. Ադամեանի և իր որդոց հաշւով իրանց սեփական տանը։ Մի յատուկ մասնաժողով բժ. Մ. Տէր-Միքայէլեանի հետ միասին դիտել է այդ երկու շէնքերը և գտել բոլորովին համապատասխան։ Հիւանդանոցի ծախքը, բացի բժիշկներից, որ ձրի է լինելու, 8 ամսվայ համար հաշւած է 55,000 րուբլի։

Ռ Ո Ւ Ս Ա Ս Տ Ա Ն

◆ Մոսկվայում հայոց գերեզմանատանը հողին է յանձնվել յայտնի գրող Վաս. Իվ. Նեմիրովիչ-Դանչենկոյի հօր՝ Իվ. Նիկ. Նեմիրովիչ-Դանչենկոյի մարմինը։

◆ Տեղեկութիւն է ստացվել, որ Եապօնիայից 20,000 րուբլու վիրաբուժական գործիքներ են ուղարկված համառուսական զեմստվային միութեան համար։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒԼԹԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԷՆ

Կ. Պոլիս, 24 օգոստ.

Զինուորական պատրաստութիւններ.— Ընդհանուր զօրահանութենէն առաջ Թիւրք կառավարութիւնը մասնակի զօրահանութիւն մը ըրած էր արդէն անձայն, անշշուկ և մեծաքանակ զինուոր տեղափոխած էր Էդիրնէ և Դիմոթեքա։ Զօրահանուած վերջին զինուորներէն մեծ մաս նորէն ղրկուած են Թրակիա և ցրուած են Չօրլու, Րոդոսթօ և Էդիրնէ. իսկ կարևոր մաս մըն ալ Վոսփորի երկու եզերքները՝ Զիլէէն սկսեալ։ Բաւական կարևոր ուժեր ալ խմբուած են Մարմարայի եզերքը՝ Մալթէփէ, Էրէնքէօյ այլն։ Իսկ Հայտէմքէօյ և Զաթալճա լեփ լեցուն լեցուած են։ Այսօր լուր ստացուեցաւ թէ Թէրքօսի շուրջ երէկուընէ ի վեր մեծ ուժեր կեդրոնացուած են, իսկ Բէօյիւքդէրէի և շրջականերու բնակչութեան պատուիրուած է երեկոյեան մութը կոխելէ վերջ լոյս չվառել։ Արդէն Վոսփոր բանող փոքր շոգենաւերը Բէօյիւքդէրէէն վեր դէպի Ենիմահալլէ և Քաւաքները դադրեցուցած են իրենց սովորական երթեւեկը։ Տրապիզոնէն ստացուած լուրերուն նայելով, այն կողմերէն բաւականաչափ զինուոր դէպի Էրզրում ղրկուած են, մաս մըն ալ դէպի Խօպէ՝ Սև ծովի եզերքը։ Սամսոնի և Կիրասոնի մէջ 40—50 հազար զինուորներ կը սպասեն։ Մարզուանի և Ամասիայի մէջ բաւականաչափ զինուորներ կեդրոնացած են։

Երկու օր առաջ լուր առնուեցաւ, թէ Էդիրնէի մէջ նոր հաւաքուած զինուորները ըմբոստացած են, պահանջելով որ կամ պատերազմի ղրկուին և կամ ազատ թողուին։ Իբր թէ դրդողներէն 100 հոգի ձերբակալուած և պատերազմական ատեանի յանձնուած են։ Րոդոսթոյի մէջ 31—45 տարեկան հայ զինուորները ճամբաներու շինութեան յատկացուած ու չարաչար կաշխատեցնեն՝ աւելորդ է ըսել թէ գրեթէ անօթի վիճակի մէջ։ Զինուորները բողոքած են, ըսելով թէ իրենք բանուոր չեն և ոչ ալ ժամանակիր աշխատութեան դատապարտուած բանտարկեալներ, ու օր մը բոլորը մէկ չեն աշխատած, բայց յետոյ Պոլսէն տարուած զինուորներու միջոցաւ բռնի աշխատցուած են։ Զմիւռնիայի մէջ ալ հայերը ճամբաներու շինութեան յատկացուած են։ Այս պայմաններու մէջ Րոդոսթոյի և Չօրլուի կողմերը զինուորութեան մէջ փորհարինք հիւանդութիւնը տարածուիլ սկսած է։ Շարք շարք հիւանդներ կը բերուին Պոլիս ամեն օր։ Այժմէն Թիւրք համալսարանը և ուրիշ վարժարաններ հիւանդանոցի վերածուած են։ Րոդոսթոյի կողմերը նորահաւաք զինուորները թալլած են բոլոր արտերն ու պարտէզները, և հունձքը փչացած է բոլորովին։

Կառավարութիւնն ալ վաճառատուները թալլած էր՝ գրաւելով զինուորական իշխանութեան հաշւոյն ի՛նչ որ գտած էր։

Պատերազմ Ռուսիոյ դէմ.—Օրերէ ի վեր Թիւրքերու մղձաւանջը «կղզիներու խնդիրը», «Մակեդոնիոյ իսլամները» և «Թիւրք-բուլղար-ռումի դաշնակցութիւն» հարցն էր կամ ուրիշ խօսքով Յունաստանը կղզիացնելով ջախջախելու խնդիրը։ Մամուլին և բոլոր շրջաններու մէջ ծեծուող աւագ խնդիրն այդ էր։ Երէկուընէ ի վեր ուրիշ թմբուկ մը կը զարնուի։

Հիմա ամենուն բերանը Ռուսիոյ հետ պատերազմի մը խօսքերը կան։ Երէկ բրօշիւր մը կը ծախուէր «Պարիզին սիքութի» (Պարիզի անկումը) անունով, այսօր կարմիր բրօշիւր մը հրապարակ ելած է՝ «Ռուսիանըն բաշընա նելէր գելէջէք» (ինչե՛ր պիտի գայ Ռուսիոյ գլխուն) վերնագրով, և պոռալով կը ծախեն Կ. Պոլսոյ ամեն կողմը։ Չնայելով որ ամենախիստ գրաքննութիւն մը կայ և առանց գրաքննութենէ անցնելու մէկ տող բան չեն թողուր, որ հրատարակուի, այսպիսի անհեթեթ և գրգռիչ տետրակներ շրջան կընեն ժողովուրդին մէջ ոռոգ նպատակով և բարեհաճ թոյլտուութեամբ զինուորական գրաքննութեան, որուն պետը (շէֆ) գերմանացի սպայ մըն է։ Արդէն Կ. Պոլսոյ մէջ երկու իշխող կայ այսօր. Ֆօն Սանդերս՝ գերման հրամանատարը և Էնվէր փաշա՝ պատերազմական մինիստրը։ Այս երկու անձ և մի մարմինն են երկրին տէրն ու տիրականը, իշխողն ու սուլթանը։

Դահլիճին միւս անդամները, եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ մեծ մասամբ, մէյ մէկ խրտուիլակներ են—ոչ աւելի, ոչ պակաս—և Էնվէր փաշայի ձեռք խաղալիք դարձած են։ Էնվէր փաշա պատերազմ կուզէ, հետևապէս Թիւրքիա պատերազմէ մը չպիտի կրնայ խուսափիլ, քանի Էնվէրը կանգուն է իր պաշտօնին վրայ։ Դահլիճին մէջ ծովային մինիստր Ջէմալ փաշան է Էնվէրը հակակշռող ուժը իր յայտնի ֆրանսասիրութեամբ, ինչ որ անվախ ապացուցեց ֆրանսական զինուորներուն ողջերթի երթալով մինչև քարափ և Ղրիմի պատերազմի զոհերուն հոգեհանգիստին ներկայ ըլլալով ուրիշ կարևոր իթթիհադականներու հետ։ Ըսուեցաւ նոյն իսկ, թէ Էնվէրը տէրրորի ենթարկողը նոյն ինքն Ջէմալ փաշան է եղած, թէև ուրիշներ կը պնդեն, թէ գահաժառանգ Եուսուֆ Իզզէդդինն է ուրձակած գնդակները, որոնցմէ մին գերման գնդապետ մը ճամբեց անդէնականը, իսկ Էնվէրը 15 օրի չափ անկողին պառկեցուց։ Այսօր կըսուի, թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Ռուսիոյ կողմէ տրուած նօտային պայմանաժամը կը լրանայ և Թիւրքիա պիտի տայ իր պատասխանը։ Ըստ այսմ կամ զօրացրում պիտի կատարէ, գերման սպաները պիտի ճամբէ, գերման 2 նաւերը զէնքնկէց պիտի ընէ և նեղուցները պիտի բանայ և կամ պատերազմ պիտի հրատարակէ։

Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէ արդիւնքին և տրուելիք պատասխանին։ Կը հաւատեն, թէ երէկ Իթթիհադը առանձին նիստ գումարած և 43-ի դէմ 48 ձայնով պատերազմին դէմ արտայայտուած է, բայց Էնվէրին խօսք չեն կրցած հասկցնել։ Գիշերն ալ միևնոյն նպատակով ազգային ժողով (մէջլիսը ալի) գումարուած է կայսերական պալատին մէջ։ Սուլթանն ու գահաժառանգն ալ դէմ են եղեր պատերազմի և անոր մէջ Թիւրքիոյ վերջնական կործանումը կը տեսնեն։ Բայց Էնվէրին խօսք հասկցնել դժուար է։ Էնվէրին կողմէ Համիդը վերստին գահ բարձրացնելու խօսքեր շրջան կընեն։ Եուսուֆ Իզզէդդինը թագաւորեցնելու լուրեր ալ կան։ Այս ընդհանուր անստուգութեան մէջ սա ճշմարիտ է, որ ներքին բաներ մը կը պատրաստուին և այս խմորումը երկար տևելու չէ ու հաւանաբար մէկ քանի օրէն պիտի պայթի, եթէ Էնվէրը տեղի չտայ կամ եթէ չկարենան հանդարտօրէն չէզոքացնել զայն։ Պատերազմ մը Ռուսիոյ դէմ կամ որ նոյնն է դաշնակից մեծ պետութեանց հանդէպ՝ վերջնական մահն է ամբողջ Թիւրքիոյ. ասիկա կը հաստատեն իրենք թիւրքերն ալ և այժմէն կանխեն Էնվէրներն ու անոնց համախոհները։

Հեթում Հատեան

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԴԱՍԱԳԻՐՔ
Հայրենագիտութեան
Ե. ԹԱՒԱՐԲԷԳԵԱՆԻ
Գինն է 50 կոպ.։
Գումարով գնողներին զեղչ 20%, նոյնպէս և դպրոցներին։ Михайловскій № 8, Е. Таварбегяну.
(2. կ.) 855. 3—2

Էմ. ք. Նազարեանցի գրքերից մեզ մօտ ծախվում են հետևեալները.
1) Ընտիր հատ. ա. մ. 5-դ տպ. Արձակ . . . 80 կ.
2) Ընտիր հատ. բ. մ. 2-դ տպ. Բանաստեղծ. . . 80 կ.
3) Խաչեր . . . 30 կ.
4) Ոտանաւորներ երեխաների համար . . . 40 կ.
Գումարով գնողներին, 10-ից ոչ պակաս, 20% զեղչում։ Ծանապարհի ծախսը (վերադիր վճարով) մեզանից։
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, Авлабаръ. Константиновская ул. 3. М. М. Назарьянцъ.
(Ե. Հ. Շ.) 818. 10—6

Լոյս տեսաւ ԵՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ
„ԳՐԱԳԷՏ"
Հայերէն ուղղագրութեան ձեռնարկի առաջին գրքոյկը, որ բաղկացած է ձեռագիր յօդուածներից։ Կովկասի ուսումն. շրջանի հոգաբարձուի կողմից թոյլատրված է որպէս ձեռնարկ։
Կազմեցին Մ. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Մ. ՄԱՏԻՆՃԵԱՆ.
ԱՌԱՋԻՆ ԳՐՔՈՅԿ, երրորդ տպագրութիւն . . . . գինը 25 կ.
ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՐՔՈՅԿ, » » . . . . . . » 25 կ.
ԵՐՐՈՐԴ ԳՐՔՈՅԿ, ... » 30 կ.
Դիմել Թիֆլիսի և գաւառական բոլոր գրախանութներին։ Պահեստը «ԳԻՐ» գրախանութում, Թիֆլիս։ Կազմողների հասցէն՝ Թիֆլիս, Ներսիսեան դպրոց։
(Ե. Շ.) 832. 6—3

Հաշւապահական Կուրսեր Գ. Կ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ
(ա.օ) Նիկօլայէվսկայա փող. 36. 863. 25—3

Առևտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միխայէլեան պր. 24/2. Տէլէֆօն № 976.
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։
Գործնական զբաղմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն (ամենապատ ձեռքի ուղղումն), արագագրութիւն. բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Սղագրութիւն. 3) Դակտիլոգրաֆիա (բէմինգտօն և ուր.) և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զբաղմունքները կատարվում են և զատ-զատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանոններն ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշւապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 334 ունկնդիր, որոնցից 67 հոգի իգական սեռից)։
Կուրսերի հիմնադիր՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ
(ա. օ.) 720. 0—28

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, աբխազերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրտէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։
Տէլեֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный